375
М-17

ی مسجد جامع حضورنده‌گی

مدرسهٔ عثمانیه

نڭ

مفصل پروغرامی.

ناشری: مدرسه ادارەسی

اوفا "طورمش" مطبعه‌سی.

Уфа, элек-тип. „ТУРМУШЪ".
1917.

Р303

ئینۋینتار نومیری
فن نومیری
ورانک نومیری
کیتاب نومیری
سن

اوفاده برنچی مسجد جامع حضورنده‌غی

مدرسهٔ عثمانیه

نڭ

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

مفصل پروغرامی.

ناشری: مدرسه اداره‌سی.

اوفا "طورمش" مطبعه‌سی.

УФА
электро-типографія «Турмушъ»
1917.

مدرسهٔ عثمانیه‌نڭ پروغرامی

اوفاده بوراچی مسجد جامع حضورنده‌غی «مدرسهٔ عثمانیه» روسیه‌ده‌گی مسلمانلرنڭ دین و ملتلرینه خدمت ایته‌رلك امام‌لر، واقعه‌لرلی معلملر یتشدرو اوچون بیلگوله‌نگان دینی اوقو یورطیدر.

مدرسه‌نڭ درس صنفلری آلتی بولوب، مدرسه حضورنده آلتی یللق مکتب دخی باردر. بو مکتب‌نڭ صوڭغی ایکی صنفی مدرسه‌نڭ تحضیری صنفلری حساب ایتله‌لر.

مدرسه‌نڭ اساسی آلتی صنفنده اوشبو فنلر اوقولا: ۱) قرآن، حدیث، کتب مقدسه، سیر نبی و اصحاب. ۲) عبادات. ۳) علوم الهیه: تاریخ ادیاندن معلومات، علم التوحید و الصفات، علم اخلاق اسلامی. ٤) مدخل حقوق، فقه اسلام، تورك قانون عرفیسی، روسیه قانونلری. ٥) تاریخ دین اسلام. ٦) فن خطابت. ٧) فرائض و امامت اشلری. ٨) مبادی فلسفه، علم روح و منطق. ۹) عرب تلی و ادبیاتی. ۱۰) تورکی تل و ادبیاتی. ۱۱) روس تلی و ادبیاتی. ۱۲) تاریخ (تورکی، روس، عمومی). ۱۳) جغرافیا (روسیه، عمومی) ۱٤) ریاضیات (حساب، جبر، هندسه، علم هیئت).

١٥) طبیعیات (تاریخ طبیعی، حکمت، کیمیاء) ١٦٠) اصول تعلیم و تربیه مدرسه ده اوقوتلی تور کیچه در. لکن روس تلی، روس تاریخی و جغرافیاسی روسچه اوقلور.

مدرسه نی امتیاز ایله تمام ایتکان شاکردلرنی، آیرم تربیه قیلوب مدرسه معلمگیه حاضرله مك ئوچون ایکی سنه لك اختصاص صنفی دخی باردر.

اختصاص صنفی ئوچون بیلگوله نگان فنلر اوشبولر در:
١ - قرآن، حدیث، کتب مقدسه سیر نبی و اصحاب. ٢ - فقه و اصولی. ٣ - علوم الهیه، تاریخ ادیان و تاریخ دین اسلام. ٤ - تاریخ اسلام تاریخ ملی و عمومی. ٥ - ملی ادبیات و آنلنگ تاریخی. ٦ - عرب تلی و ادبیاتی.

اختصاص صنفنه قبول ایتلگان شاکردلر، تربیه مجلسی نلنگ تعیینی ایله یوقاریده ذکر ایتلگان آلتی قسم فنلرنلنگ بر قسمی ایله شغللنه ر لر. ایکی یل نهایتنده اختصاص ئوچون اوسقلریغه آلغان فنلردن بیرر کتاب یازوب تربیه مجلسیغه تقدیم ایته رلر. اگرده شاکردلر اوشبو اشلرن مدرسه اداره سی تعیین ایتکان شرطلرغه موافق اوتی آلسه لر، آنلرغه شول فنلرنلنگ مدرسلگی شهادتنامه سی بیریلور.

مدرسه‌نڭ اساسی آلتی صنفده‌غی

آطنه‌لق درس ساعتلری.

اوقله تورغان علملر	١ صنف	٢ صنف	٣ صنف	٤ صنف	٥ صنف	٦ صنف	بارلغی
(قرآن، حدیث، کتب مقدسه سیر نبی و اصحاب)	٣	٤	٤	٥	٥	٥	٢٦
عبادات	٢	—	—	—	—	٢	٤
علوم الهیه	—	—	—	٢	٢	٢	٦
(مدخل حقوق، فقه اسلام قانون)	—	٢	٢	٢	٢	٢	١٠
تاریخ دین اسلام	—	—	—	—	—	٢	٢
فن خطابت	—	—	—	—	١	١	٢
فرائض و امامت اشلری	—	—	—	—	—	٢	٢
مبادی فلسفه، علم روح، منطق	—	—	—	٢	٣	—	٥
عرب تلی و ادبیاتی	٤	٤	٤	٣	٣	٣	٢١
تورکی تل و ادبیاتی	٤	٤	٤	٣	٣	٣	٢١
روس تلی	٥	٤	٤	٤	٤	٤	٢٥
تاریخ (تورکی، روس، عمومی)	٢	٢	٢	٢	٢	٢	١٢
جغرافیا (روسیه، عمومی)	٢	٢	٢	—	—	—	٦
ریاضیات (حساب، جبر، هندسه، علم هیئت)	٤	٤	٤	٤	—	—	١٦
طبیعیات (تاریخ طبیعی، حکمت، کیمیا)	٣	٣	٣	٣	٣	—	١٥
اصول تعلیم و تربیه	—	—	—	—	٢	٢	٤
بارلغی	٢٩	٢٩	٢٩	٣٠	٣٠	٣٠	١٧٩

قرآن، حدیث، کتب مقدسه، سیر نبی، و اصحاب کرام.

بر نچی صنف (۳ درس)

پیغمبر علیهم السلاملرنگ اقوام سامیه‌دن کیلولری. اقوام سامیه‌نگ روحانی و مادی حیاتی. پیغمبرمز محمد علیه السلامنگ مفصل حیاتی. تورکی ترجمه‌دن قرآن کریمنگ قصص هم دینی قسملرن اوقو.

ایکنچی صنف (٤ درس)

اصحاب کرام خصوصا چهار یار عظامنگ حیاتلری، بیگره کلمه آنلرنگ روحانی و دینی حیاتلری. مسلمانلرغه دینی اشده نمونه بولورلق اشلری. تورکچه قرآننگ دینی و حکمی آیتلرن تمام ایتو. تورکی تلده دینیلرنگ دین و اخلاقغه، قصصه عائد بولغانلرن اوقو.

اوچنچی صنف (۴ درس)

کتب مقدسه‌نی؟ قرآن کریم و آننگ نزولی. قرآننگ بو کونگه قدر صاقلانوینگ تاریخی. رسم مصحف مسئله‌سی. حضرت

عثمان قرآننده حركاتلر بولماو وصحابەلرنىڭ تورلى لهجەگە
انتساب ايتولرى سببلى تورلوچه اوقولرطوروب، ايڭ مشهورلرندن
يدى تورلى قرائت ميدانغه چغووى؛ هم بونلرنىڭ اهميتلرى
حقندەقسقەچە معلومات. قرآننىڭ ترتيبى. سورەلر،
آيتلر. طشقى ياقدن: عدآيات القرآن وفواصله. قرآن محتوياتن
(مضمونن) ترتيبكه كيتوروب بلو. فقط دينى تعليماتقه عائد آيتلر:
بوخصوصدەغى آيتلرنىڭ مكى بولولرينىڭ اهميتى. اول حقده
پيغمبر عليه السلامنىڭ حديثلرى. ايمان، الله وآننىڭ صفاتى
حقنده، عالم روحانيت، ملائكه، پيغمبرلر، كتابلر، قضاوقدر، جن،
بعث، جنت، جهنم، نماز، روزه، زكات، حج حقندەغى آيتلر.

٤نچى صنف (٤ درس)

حديثلر. حديثلرنىڭ جيولشى. صوڭغى مسلمانلرغه ايرشو
اصولى (اصول حديث) آنلرنىڭ صحتلرن تدقيق. كتب
ستە. آنلرنىڭ مؤلفلرى حقنده معلومات. كتب ستەدن هر برسى
جيولغان وقتده نيندى روح اچنده نيندى مقصدلرغه قاراب
جيولغانلر، حديثلرنىڭ صحتلقلرينه روح زمان، اقتصادى، سياسى،
اجتماعى حاللرننىڭ هم مؤلفلرينىڭ خصوصى حاللرينىڭ
تأثيرى. حديثلرنىڭ قرآنغه نسبتى. حاللرينه قاراب حديثلرنى
آيرو. دين‌نىڭ تورلى طرفلرينه عائد حديثلر: ايمان، اخلاق،

عبادات حقندەغیلر. جەوری اشلر حقندەغیلر، تاریخچەلری. پیغمبر
علیه السلامنڭ ئوز حیاتنه عائد بولغان روایتلر و حدیثلر. پیغمبرنڭ
بو حقدەغی حدیثلری. سیاست، اجتماع، اقتصادغه عائد حدیثلر.
بو سەلە حدیث اصل عربچەدن ترجمه ایله اوقلور.

قرآن و تفسیری: تاریخی آیتلر، الهکەکی مادەلر:
مثلا پیغمبرلرنڭ تاریخی حاللری، اصحاب کهف، ذوالقرنین،
اصحاب سبأ، ابابیل، ثمود و غیر قوملر. هم پیغمبر زمانندەغی
عربلرنڭ عرف، عادت هم اعتقادلرن صاناب یاکه تنقید ایتوب
کیلگان آیتلر. حیاتقه عائد آیتلر. بو خصوصده آیتلرنڭ معنی
بولرلریننڭ اهمیتی، عائله حیاتی. نکاح، طلاق.

عموما قرآن کریمنی اول زمان حیات سیاسیه، دینیه و اجتماعیه‌سنه
تطبیق ایله بلو.

۵نچی صنف (۵ درس)

عموما کتب مقدسه. ایسکی پیغمبرلرنڭ تعلیماتلری،
و آنلرنڭ انسان عالمیغه بولغان تأثیرلری، دنیاده آنلردن
قالغان کتب مقدسه (توراة، زبور، انجیل). آنلرنڭ بر بریسیله
موافقت هم اختلاف ایتکان اورنلری. آنلرنڭ صاقلانو
تاریخلرن و صحیفه‌لرن تفتیش هم عموما تحریف ایتلگان
زمانلرن آچق اوگرنو. کتب خمسه هم اناجیل اربعه. قرآن

کریم وحدیثلرنینگ عموما پیغمبر (ع.م) تعلیمیننگ کتب مقدسه‌گه نسبتی. قرآن نقطه‌سیدن کتب مقدسه. موسی، عیسی علیه‌السلا- ملرنینگ حیاتلری، بوگون آنلرغه ایه‌رگان یهود ونصاری‌لر قاشیده آنلرنینگ نیچوک عالی ومقدس بر ذات بولوب قه‌لغانلقلری. مجوسی اسکن بیلک‌مه‌نی یونان وروم خلقلرینینگ خرستیانلقنی قبول ایتو- لرینینگ عیسی علیه‌السلام دینیده تأثیری. عموما کتب مقدسه‌نینگ اوّلگی پیغمبر واوّلگی حادثه‌لرنی اوگره‌نیرگه مأخذ بولورغه، یاراغان ویا یاراماغان اورنلری.

قرآن وتفسیری. بو سیره قرآن کریم دن ترجمه وتفسیر ایله مرتب اوله‌رق باشیدن ۱۰ پاره اوقلور.

۶نچی صنف (۵ درس)

قرآن کریم‌نی علمی بر روشده تیکشیرو واوگره‌نه باشلاونینگ تاریخی. تفسیرلر تاریخی. تفسیرلرنی صنفقه آیرو. تفسیرلرگه زمان، سیاسی وغیره حاللرنینگ تأثیری. ترجمه‌لر: ترجمه‌لرنینگ قرآننینگ آصل عربچه عباره‌گه نسبتی. قرآننینگ عربی جهتدن کمالتی، اعجازی. قرآننینگ معنی جهتدن اعجازی. اولگی وصونگقی علما آراسیده بو مسئله‌گه قاراشنی توچون تورلیچه بولغان. قرآنغه تقلیدلر، مثلا کتاب اقدس کبک. قرآننینگ قدر وقیمتی. قرآننینگ کشیده دینی حس بیرو وهم دینی حیاتنی اصلاح ایتوده‌گی اهمیتی. قرآن‌نی درست اوقی

بلو (تجوید). مقام. قرآن اوقونك آدابی. دیمك جمعهدن بو مقدس اثرگه مسلمان بنده طرفندن رعایه ایتلورگه تیوش وظائف. قرآنده مسجدلرده وخلق آراسنده اوقولورغه تیوش اورنلرنی (مقرألرنی) بیلگولهو هم حفظ ایتو.

قرآن و تفسیری: بو یل قرآن کریمنی اصل عربچهسندن ترجمه وتفسیر ایله اوقو تمام بولور.

عبادات

برنچی صنف (۲ درس)

بو صنفده طهارت، نماز، روزه، زکات، حج احکاملری اوقتلور

آلتنچی صنف (۲ درس)

بو صنفده یده شرلوق طهارت، نماز، روزه، زکات، حج فقط تفصیلات ایله. خصوصا جماعت نمازلرن اداء، جنازه، مسافر، مریض، جمعه، عیدین، کسوف وخسوف، استسقا، صلوة الخوف نمازلری تفصیلی هم دعالری ایله. زکات هم روزه ترتیبلری، نوعلری. حجنك جمیع آیتلری وشرائطی اوقتلور. مونده اوقوتقانده مسلمان بندهنك توز وظیفهسیغنه بولمیچه، بلکه امام بولاچق آدملرنك قرمگه باش بولوب عبادت قیلدرووینه حاضرلاندرو ایتدروب اوگرهتلور. و تفصیللی اثرلهرنی بیان ایتلور.

علوم الهیه (علم کلام)

دورتنچی صنف (۲ درس)

تاریخ ادیاندن معلومات:

علوم الهیه نیندی علم؟ بونڭ اصول و ترتیبانی. اسلامده وباشقه قوملرده علوم الهیه‌نڭ ترقیسی‌نڭ قسقه‌چه تاریخی. دیننڭ عمومیتی. دیننڭ طبیعت روحیه‌سی. انسانلرده دینی نظرلرنڭ تدریجی اوسووی هم روحانی حیاتنڭ انتظام کسب ایتو یاغندن ترقی ایتووی. ابتدائی دینلرنڭ خاراکتیری. مشرکیت (پولیته‌ئیزم) قایدن چققان. ابتدائی مجوسیتنڭ اساسی‌راق شکللری. طبیعت‌پرستلك دینلرینی اوگرنوونڭ اهمیتی. آثور هم بابللرنڭ دینلری. قطایلر، هندلر، ایرانیلر و مصرلیلرنڭ دینلری. مصر دینی‌نڭ حیات اخرویه حقنده‌غی تعلیماتن هندی‌نکی ایله تطبیق. یونان و روم دینلری. اقوام سامیه‌نڭ حقیقی دینی تعلیماتقه متبع بولولری. ایسکی یهودی دینی. ایسکی پیغمبرلرنڭ تعلیماتلری. خرستیان دینی هم آننڭ صوڭندن ظاهر بولغان مذهبلری. یونان و روماللرنڭ بو دینی قبول ایتولرینڭ خرستیانلقغه تأثیری. اسلامیتنڭ ظهوری هم آننڭ ایڭ صوڭغی و ایڭ تکامل ایتکان دین بولووی. دین هم اسلام حقنده بنده‌لرنڭ فکرلری

کوچك حقیقتکه ایرشویولینه بارودی. (شول جملهدن مثلا آتهئیستلر، آنیمیستلر، ناتورالیستلر، ایوکیمیریست، دیئیست، پانتهئیست، تئوسفلر کبی فکرلرنڭ ئوسوب دینی یاخشی اطرافلی آڭلاوغه یاردم ایتولری). حاضرگی کونده اسلامیتنڭ دین عمومی ایکانلیگینڭ توچك آڭلاشلا بارووی.

اخطار. — موندە خرستیان هم روس هم یوروت الهیات کتابلرندەغی برخطادن صاقلانورغه تیوش: اولده دینگه خلاف تورلی واق تویەك مذهب مثلا آتییست ناتورالیست وغیرلرنڭ اصول واساسلرن آصل دینگه مقابل مذهبلر کبی ایتوب شونلرغه قارشی رد ایتو، دین بله اوشبو مذهبلرنی صوغشدرودر. بو بوتونلەی خطا بریول. بونڭ آرقاسنده شاکردکه تیوشلی دین روحن بیرو اورنینه دینسزلك بیریله. موندە اوشبو مذهبلرنی انسانلرنڭ دین ازله گانده نیندی یوللرغه کرگانلر دیب کنه کورسەترگه هم آنلرنی انسانلرنڭ دین طانو یولندەغی باصقچلری، دین مسئلەسن یاخشی آچارغه یاردم ایتكان تورلی فکرلر ایتوب بیررگه تیوش. چونکه آنلر واقعەده شولای.

بیشنچی صنف (۲ درس)

علم التوحید والصفات:

جناب الله حقنده. بز الله تعالینی نیچك طانی آلابز. اللهنی بلوب بتورو ممکن بولماو. اللهنڭ برلگی. صفاتی. اللهنڭ کائناتقه مناسبتی. عالمنڭ وجودی وخلقتی. عالم روحانی: فرشتهلر، جنلر. عالم مادی: انساننڭ یارالشی. بونلر حقنده

دیننك تعلیمی. افعال الله. شونك بنده‌گه نسبتی. افعال عباد. اظهار. قضا وقدر. بنده‌لرگه تصرف ایقر یاغیدن الله. عالم اخروی. جنت وجهنم. بونلرنك توصیفی حقیده قرآن. انبیالرنك بنده‌لرگه اوشبو ردینلرنی ایرشدرولری. وحی. وحی‌نك ضرورتی. وحی‌نك تاریخی. معجزه‌لر. اسلامنك معجزه‌سز بولووی. عموما پیغمبرلك نی؟. آنك حقیقتی. رسول‌الله‌نك پیغمبرلكنك حقیقتی حقیده‌غی تعلیمی. پیغمبرلر هم عموما ولایت اهللریننك الوهیتکه قربتلری.

آلتنچی صنف (۲ درس)

عام اخلاق اسلامی:

دین هم اخلاق. اخلاقی دینی، فلسفی هم طبیعی دیب آیروب قاراو. لیکن آنلرنك توبنده برلکلری. انسانلرنك اخلاقی نظرلری نیچك ترقی ایتکان؟. انساننك واقعده زور درجه‌گه تعیین ایتلوب یاراتلوب‌ده شول اورننی طوتا آلووی آنك نی قدر قوون ایکانلگی حقیده قرآننك تعلیمی. وجدان. آنك یاخشیلق بله ناچارلقنی آیررغه استعدادی. یاخشیلق هم گناه. محمد علیه السلام وغیر پیغمبرلرنك اخلاقی بنده‌لر اوچون نمونه بولووی. مسلمنك الله‌غه نسبتی. ایمان هم آنك شرائطی. الله‌غه محبت. محبت اوزی نی؟ محبتنك ایمانغه نسبتی. محبتنك

علامات وشرائطی. خداغه اوز کیشینینک نسبتینی، محبتینی و آرقا
تره‌وگانی اظهار ایتو. هم بونینک اوچون اعمال خارجیه. یعنی
عبادات. عبادات انواعیننک خداغه محبتنی بیروروی نیچوک بولا؟
طهارت، نماز، زکات وعشر، روزه، وقف، قربان چالو، مکروهات
ومحرماتدن صاقلانو، نذر. خداغه محبت و آگاه بولونینک درجه‌
لری. جلب. محبتنینک اسلام طرفیدن کورسه‌تیلگان حیاتقه ایلتکی
یاقن درجه‌سی.

مسلماننینک اوز اوزیغه نسبتی. انساننینک اوز اوزین بیلووی
(معرفت نفس) هم اوز اوزین احترام ایتووی. حیاتده دین هم
عقلنینک خدمتلرن کورو. اوز اوزیگا خواجه بولوب اوز اوزیگنی
اداره ایتو. مسلماننینک اوز دین قرنداشلریغه هم باشقه انسانلرغه
نسبتی. باشقه‌لرغه احترام ومحبت. بونینک شرائطی مثلا عدالت،
الفت، طوغریلق، سلامت القلب، انصاف، تواضع. حب المؤمن
لغیره مایحب لنفسه. معنوی هم مادی یاردم. صدقه هم زکات وفطره.
دینی اشده مدافعه، یمین، دعوی، شهادت. گناه بولغان اشلر.
ظلم، عداوت، نزاع، ریا، تملق، یالغان، غیبت، نمامه، خداع، مکر،
انانیت، حب الذات، حسد، انتقام، کشیگه بلا کیلوگه شادلانو. مسلماننینک
عائله‌سیدن طرتاغه تیوش اشلری. حیات عائلیه، ومدنیه‌نینک اساسی.
حیات عائلیه‌نینک اخلاقی اهمیتی. نکاحنینک اسلام نقطه‌سیدن اهمیتی.
ایر وخاتوننینک بر بریسیغه رعایه ایته‌رگه تیوش وظائف، آتا

آنانڭ بالاغه نسبتی. تربیهٔ عضویه، اخـلاقیه ودینـیه. بالانڭ آتا آناغه نسبة وظیفه‌لاری. حیات عائلیه ـ ایربله خاتونغه‌عائد حاضرگی فلسفی هم اجتماعی نظرلرنڭ دیـن تعلیـمن آچوغه یاردمی. انساننڭ حیات اجتماعیه‌سی هم مونڭ آیرم برشخصنڭ اهمیتی. بوحقده تعلیمات دینیه والهیه‌نڭ کوچی واهمیتی.

عموما حقوق، اسلام فقه‌سی، قانون درسلری

ایکنچی صنف (٢درس)

مدخل حقوق:

عموما حقوق علمیده مدخل. انسانلرنڭ برگـه‌شرب طـردو-لری نی ئوچون کیرەك؟ انسانلرنڭ ئوز آرالرنده‌غی مناسبتلرن تعیین ایته تورغان نظام هم قانونلرغه احتیاج. دیننڭ انسا-نلردن طـلب ایتـکان نه‌رسه‌لربنڭ هم انسانلر آرهـسنده‌غی اخلاق، عدالـت، حقوق حیاتلرنـڭ اوشبو نظام وقانونلرغه نیچك اساس بولولاری؟ حقوقنڭ ترب معناوماعلی. آنڭ مقصود. آنڭ اهمیتی. حقوقنڭ مأخذلاری. انسانلرنڭ عادتلری. تورلی مدنی وغیر مدنی قوملر آرهسنده‌غی مناسبتلرنڭ حقوقنی نظروب میدانغه قـویوغه نیچك سـبب بولدوی. آیرم شخـصلرنڭ هم بعض پیغمبرلرنڭ بوحقده‌غی زور تـأثیـرلری. شول حقوقنی

ئوگوه‌ته تووغان حقوق علمی ئوزی نی؟ حقوقنینگ تورلی صنفلارغه بولینه‌دور. مثلا مملکت حقوق، مدنی حقوق، جنائی حقوق قسملاریغه بولینه‌دور. مملکت هم آنینگ کوب عنصرلاری. خلق، تبعه‌لک، مملکتنینگ یری، شونلارنی اداره قیلو. مملکتلارنینگ نیچوک دنیاغه کیلوب چقوب نیچوک توزولولاری. مملکتلارنینگ توزولوشلارنده‌گی آیرمالار. ادارهٔ مستقله، مشروطه، جمهوریت. دینی ریاستنینگ بونلارغه مناسبتی. آدملارنینگ حقوق مدنیه‌لاریننگ ترقی وتکاملی. جنایت قانونلاریننگ تعیین ایتیله بارووی. مملکتلار هم جمعیتلارنینگ تشکیلاتنده‌گی توراولیک هم بونلارنینگ تدریجا ترقی ایتولاری، بونلارنینگ مدنی هم جنائی حقوقلارنینگ تورلی تورلی بولولاریغه سبب بولووی. عموما انسانلار آره‌سنداغی فرق هم آنینگ تشکل وترقیسی ونوعلاری نقطه‌سندن قاراغانده عموما مسلمانلار ملتلارده، خصوصی تورک قومنده، هم روسیه مملکتنده نیگندی نظام وقانونلار بارلغی. تورک خلقیننگ قانون عرفلاری. اسلام فقه‌سی. روسیه قانونلاریننگ نوعلاری.

اوچنچی صنف (۲ درس)

اسلام فقه‌سی:

بوکونده جاری بولغان اسلام فقه‌سی، اوتکان بیل مدخل فقهده اوتیلگان اساسلار نقطه‌سندن قاراو. اسلامده دینی احکام

ئوز ترتيبنده: نكاح، طلاق، رضاع، ايمان، شهادة، كفارة، حجر، قسمة وصايا.

دنيا اشاريده عائد احكام ئوز ترتيبنده: بيع، عتاق، حدود، سرقه، سير، لقيط، لقطه، اباق، مفقود، شركة، اجاره، مكاتب، ولاء، مأذون، غصب، شفعه، مزارعه، مساقات، احيا الموات، صيد، رهن، جنايات، ديات، صرف، كفالة، حوالة، ادب القاضي، وكالة، دعوى، اقرار، صلح، مضاربه، وديعه، عاريه.

دورتنچى صنف (٢ درس)

اسلام حقوقينك تاريخ اصول وقواعددن معلومات:

عصر سعادتده رعايه ايتلگان قانون ونظامات. پيغمبر عليه السلام تعليم ايتكان احكام وحقوق ديديه وبوابكيسى آره-سنده‌غى آيرمه. اسلام حقوقينك باشلاب توزولوى. آنك توزولوشيده خدمت ايتكان ذاتلر. بوخدمتلرگه تأثير ايتكان اسباب وحادثه‌لر. عباسيلرنك دولتنى امويلر قولندن آلغان وقتده طوتقان سياستلريننك بغداد فقه‌سيده (وآندن اوشبو زمان فقه‌سيده) بولغان تأثيرى. شولوق فقه‌گه اسلام فتوحاتى كيگابر، تورلى ملتلر بله قاطشو سببلى مثلا روم، ايران، تورك، هندكبى خلقلرنك تأثير ايتولرى وشونلر نتيجه‌سنده اسلام فقه‌سينك نه-لرنى توسكه كروى. اسلام حقوق ديديه‌سينك باشقه ديللر

حقوقیده نسبتی. مسلمان مملکتلرنده تورلی وقت رعایه ایتلگان
ملکی و مدنی حقوقنڭ تورلی مملکت و ملتلرده‌گی ملکی و مدنی
حقوقلرغه مناسبتی. اسلام حقوقیننڭ مأخذلری و شول مأخذلردن
آلوب قویلغان اساسی قاعده‌لر (قواعد فقهیه). شول مأخذلر
و قاعده‌لردن استخراج ایتوننڭ اصولی (اصول فقه). عموما تورلی
دورلرده‌گی اسلام فقهسن اسلام مدنیتی تاریخینه مأخذ بولو
یاغندن قاراو.

B.A.S.S.R.
Qtimi Ketepxanahь
№
Научная библиотека
БАССР
Ketepxanahь

بیشنچی صنف (۲ درس)

ایسکی تورك خلقینڭ قانون عرفیسی.

مملکت ترتیباتی. عسکرلك و آنڭ ترتیباتی. مملکتده‌گی
منصبلر. خاناق و آندن توبه‌نگی منصبلرغه صایلاو ترتیباتی.
مملکتده‌گی کیڭاش مجلسلری. قبیله‌لك توزولشی و قبیله‌لرنڭ
بولنوب اوطرولری. اوران هم طامغالر. یارغو (судъ)، یارغو-
چی (سودیه)، یارغوچی صایلاو یاکه تعیین، آنڭ وظیفه‌لری و-
حکم ایتو اصوللری. (موندن آز دیگانده ۲۰ قدر قاعده بلورگه
تیوش). جزاء ترتیبلری و نوعلری. (مثلا آط طون عیب. آط
طون. آزوسز آط، جیگسز طون. بر آط. بر آط بر چاپان. بر
توبه آط. طوغز. توید باشلاتقان طوغز. آط باشلاتقان طوغز.

اوگز باشلاتقان طوغز. طوقال طوغز. مویندن قوصاق. خانلیق. بیکلك. یاصاول حقی. یاوچیغه یبب کیسار. شاو آلو) آنطایقو ترتیبلری. نکاح، طوی، قالم ترتیباتی. کیاونك قاین آتا و آنا سینه رعایه ایتووی تیوش بولغان قاعده‌لر. ایر خاتون آره‌سنده رعایه ایتلوگه تیوش قاعده‌لر. قز اوغرلاو. طلاق ترتیباتی. زنا. یاط کشی بالاسن ئوزینه آلو (تبنی) قاعده‌لری. میراث مال بولو ترتیباتی. اوغریلقغه عائد قاعده‌لر. اوغریلق جزا-لری. ایل چابو. اوریس بوزوغه عائد نظاملر. باریمته. آدم اولترووگه عائد حکملر. بورچ آلو و بیرووگه عائد نظاملر. آدمنی مسخره ایتو، عرضینه تیو خصوصنده عائد حکملر. مملکتده‌گی نظامغه قارشو، خانغه قارشو، مملکتده فتنه چغارولرغه عائد نظاملر. کوچو قاعده‌لری. آوغه یورو قاعده‌لری. تورلی آلوم صالوملر تورکی خلق قانون عرفیسی حقنده مأخذلر. بو قانون عرفینك تورلی دورلرده ئوزگارشلری. بو قوانیننك باشقه ملت و-مملکتلرده‌گی حقوق ملکی، مدنی و عرفیلرگه نسبتی.

آلتنچی صنف (۲ درس)

روسیه‌ده مسلمانلرنی اداره خصوصنده قویلغان نظاملر:

عموما روسیه قوانینی حقنده قسقاغنه معلومات. مسلمانلرنی

اداره خصوصنده‌غی قانونلرنڭ شونلرنڭ قایوی جمله‌سندن بو-
لووی. مسلمان روحانی اداره‌سی.

Сводъ законовъ, Т. XI часть I статьи 1342-1672; Положенiе объ управленiи Туркестанскаго края, стат. 210-257; Положенiе объ управленiи Закаспiйской области, ст. 27-39; Положенiе объ управленiи Степныхъ областей, стат. 97-118; Сводъ законовъ Т. XI, ч. I, стат. 48; Правила 26 марта 1870 года; 31 марта 1906 года; 27 октября 1907 года, 1 го ноября 1907 года; 14 Iюня 1913; Положенiе объ инородцахъ 372-439, 581-588.

بونڭ اوستینده باشقرد یورلری هم‌یوریسه‌لیده نظاملری
حقنده معلومات. عموما اوشبو نظاملرنڭ تورلی وقتده تدریجا
آلماشنوب اوسنوب باروولرینڭ تاریخی. اوشبو نظاملرنی
اصلاح حقنده مسلمانلر طرفندن توزولگان تورلی لایحه‌لر.

تاریخ دین اسلام

آلتنچی صنف (۲ درس)

پیغمبر علیه السلام تعلیم ایتکان حقیقی اسلامنڭ اساسی. عرب
عصبیتی وعرب عادتلرینڭ پیغمبر تعلیماتنه قارشی کیلووی.
دورت خلیفه وقتنده اسلام. بونلرنڭ اسلامنی نشر ایتووده‌گی

غیرتلری. مسیلمة الکذاب، طلیحة الاسدی، سجاح لرنک حضرت ابوبکر وقتنداغی فتنه‌لری وآنلرنک پیغمبر علیه السلام گه قارشی طوتقان تعلیماتی. عثمان هم علی (رضی الله عنهما) آره‌سی. وحضرت عثماندن صونک آنک طرفدارلری (امویلر) ایله حضرت علی طرفدارلری آره‌سنداغی اختلافنک دین اسلامغه تأثیری. برنچی مذهبلردن خارجیلر، شیعیلر، مرجئه‌لر، قدریه وجبریه‌لرنک تعلیماتی وآنلرنک فتنه‌لری. اموی وعباسیلر آره‌سنداغی سیاسی اشلرنک دین اسلامغه تأثیری. امویه طرفدارلرینک آیردم بر فرقه صورتنده قالولری. مروانیلرنک بویوکلگی قالدقلری. عباسیلرنک اموی مذهبلریله قارشی طوتقان قاطی سیاسه‌لری وشول سیاستنک موفقیتی نتیجه‌سنده علوی لکنک طاغن کوته‌ریلووی. شول زمانلرده هیچ بر مذهبکه وهیچ بر سیاسی فرقه‌لرگه انتساب ایتمه‌گان ذاتلردن بعضیلرینک ترجمهٔ حاللری. اسلامنک روم (سوریه وآناطولی)، ایران، هندستان، تورکستان، آفریقه طرفلرینه طارالووی. اسلامنک بوقدر کوب مدنی مملکـ تلرگه طارالوینک اسلامیتکه تأثیری. اسماعیلی‌لر. اسماعیلی‌ـ لرنک بویوکلگی قالدقلری. عبدالله بن میمون. قرامطه‌لر. فاطمیلر. ابوطاهر. باطنیلر. حسن بن صباح هم آنک اسلامنک استقبالنه تأثیری. اسلامغه زهد وتصوف اساسلری کیلوب کرو. تصوفنی بر فلسفی مذهب ایتوب طوتوچیلر. تصوفنی سیاست

وغیرلردن صاقلانوب عبادتکه بیریلو وتجردکه واسطه ایتوب طوتوچیلار؛ هر ایکی نوع متصوفلردن ایلك آلغه چققانلاریننك قصقه‌چه ترجمهٔ حاللری. معتزله‌لك وبوننك باشلقلاری. صوڭغی عباسیلر دورنده مذهب اختلافلرن طوقتاتو چاره‌لری وبوننك نتیجه‌لری. ابوالحسن الشعرانی. الجوینی. الغزالی کبیلرننك بو یولده ایتکان خدمتلری. بر قسم علمالرننك آصل پیغمبر تعلیم ایتکان اسلامنی تورگزو یولنده سعیلری. ابن تیمیه، ابن قیم الجوزی. اهل صلیب محاربه‌لری هم دین اسلامنك خرستیان عالمینه تأثیری. صفویلر هم شیعه‌لكننك اسلام ممالکلرندن برسنده رسمی دین بولوب ثبوریلووی.

صوڭغی عصرلرده‌گی دینی حرکتلر. وهابیلرهم آنلرننك عربستانده‌گی غلبه‌لری. تورك سلطانلرینك بونلرغه مقابل ایته آلماولری، ایرانده‌گی دینی حرکتلر. بابیلر. بهائیلر. صوڭغی عصرلرده تصوف، درویشلك وآننك نوعلری. صوڭغی زمانده مسلمانلرننك سنیلك شیعه‌لك وغیر مذهبلر اختلافن بتروده‌گی سعیلری. الافغانی هم محمد عبده‌لرننك بو یولده‌غی حرکتلری. روسیه‌ده آنلرننك شاگرد ومخلصلری. اوشبو کونده دوام ایتکان سنی، شیعی، خوارج، اسماعیلی وخصوصا مروانی کبك مذهبلرننك مجموعسنده آصل عصر سعادتده‌گی اسلامنك صاقلانووی وآنلرنی تاریخی اثرلر واسطه‌سیله تحلیل قیلوب حقیقی اسلامنی اوگرنو حقنده‌غی سعیلر.

خطابت

بیشنچی هم آلتنچی صنفلرده (بر ە ر درس)

خلقغه وعظ سویلەو اصوللری. خطابت هنری. آنڭ نظام وترتیبلری. وعظنی اورنهه قاراب تیزەیلو. وعظ حقنده اسلام کتابلری هم آثارنڭ یاخشی اورنلرن بیلگولەو. خطبه یادلاو. خطبه ترتیبلری ونوعلری. پیغمبر علیه السلام هم خلفای راشدین خطبەلرندن نمونەلر.

فرائض و امامت اشلری

آلتنچی صنف (۲ درس)

مونده فرائض علمی، آنی حساب وکسوراتقه تطبیق. امامتنڭ تاریخندن معلومات، امامت وظیفەلری. امامارغه دفتر طوتو، رسمی وغیر رسمی اشلرنی یوروتو اصوللری. عموماً امام بولوغه عملی وعلمی حاضرلك.

مبادی فلسفه، علم روح و منطق

دورتنچی صنف (۲ درس)

مبادی فلسفه:

فلسفه‌نڭ موضوع وغایه‌سی. فلسفه‌نڭ علم وفن ایله مناسبتی.

ادراك نظریه‌سی: ادراكنڭ منبعلری وبو حقده‌غی امپیریزم، سنسوآلیزم، آپریوریزم، ایوولوسیونیزم، وهم باشقه مسلكلر. ادراكنڭ حقیقیلغی مسئله‌سی وبو حقده ریالیزم، ایدیالیزم، ایمپیریو کریتیسیزم، تنقیدی ریالیزم مسلكلری.

موجودات حقنده: ماده‌نی فلسفی صورتده مطالعه. بو حقده‌غی آتومیزم، دینامیزم هم باشقه مسلكلر. ماتیریالیزم، آنی ایضاح هم تنقید. روحی وحکمی مونیزم. اسپریتو آلیزم.

تكون موجودات مسئله‌سی: عالم خارجی‌نڭ بارلغی وبو خصوصده پوزیتیویزم، آگنوستیسیزم، مافوق الطبیعه ـ میتافیزیكا، استقرائی میتافیزیكا مسلكلری هم لاادریه نظریه‌سی. فلسفی علم اخلاق (ایتیكا). علم اخلاقنڭ غایه‌سی. اوتیلیتاریزم، ارتقائی اخلاق. وظیفهٔ اخلاقیه. غایهٔ كمال برلغان اخلاق: اینیورگیزم، ارتقائی اونیورسالیزم. حیاتنڭ قیمتی. پسیمیزم.

حريت ارادە.

فلسفه هم دين. معرفت الله. معرفت هم اعتقاد.

بيشنچى صنف (٣درس)

علم روح:

علم روحنڭ موضوعى. حادثۀ روحيه ايله حادثۀ جسمانيه آرەسىنداغى فرق. علم روحنڭ موضوع وغايەسى. علم روح وعلوم طبيعيه.

اوز روحنڭ حادثەلرن تيكشرو وآنڭ قيونلغى. باشقەلردە روح حادثەلرن تيكشرو. روح حادثەلرندە تجربه. علم روح هم منافع الاعضا.

روح حادثەلريڭ آصل صفتلرى. قابليت نظريەسى وآنى تنقيد هم روح حادثەلرى آرەسىندە بربرسىدن آيرلمەى تورغان رابطه ومناسبت. روح حادثەلرى ايله فيز يولوغى حادثەلر آرەسىنداغى رابطه. جملۀ عصبيه. باشلىغى مى. جملۀ عصبيەنڭ كيسەكلرى. نەيرون (Нейронъ). جملۀ عصبيەنڭ هربر قسمىنڭ بربرسى ايله بولغان رابطەلرى. عصبلرنڭ اثرلەنولرى. حسى هم حركى عصبلر. فعل انعكاسى.

حس ظاهرى، حس ظاهرينڭ صفتلرنده آيرو. ايشترحسى: طاوشقه علم روح نقطەسىدن قاراو. تحليل صوتى علم منافع

الاعضاچه ایضاح ایتو. کورو حسی: کوروننك حکمی سببی. کوزننك یاصالیشی. یاقطیلقنی وتوسلرنی سیزو حقه‌ده کیلمگن ترلقس وگیریلغ نظریه‌لری. توس‌کوره آلماو. طوتو حسی. ایسکه‌وحسی. تهم حسی. عضوی حس. وبیور هم فیزیولوگی قانونلری.

حس واطلاع. تصور. اطلاع ایله تصور آره‌سنداغی فرق. حیز وزمان تصورلری. تصورننك صاقلانووی ویاڭا تصورلر یاصالو. حافظ، وآننك جنسلری. اشتراك تصورات (رابطهٔ افکار) وآننك قانونلری. تخیل: خیال وآنك ئوچون موادا بیلدائیه. آننك نوعلری: خیال حسی. خیال ابداعی وآننك صنایع، علم وحیاتداگی اهمیتی.

تعقل وآننك تصور ایله تخیل‌دن آیورمه‌سی. فهم (آڭلاو) وآننك تصوردن آیورمه‌سی. فهم‌ننك حاصل‌بولووی. سوزوسوبله‌شو وآننك اهمیتی. حکم (تصدیق) وآننك حاصل بولوی. اعتقاد. استدلال (محاکمه – حکم عقلی).

حسیات: حسیات ایله حس آره‌سنداغی فرق. حسیاتننك فیز یولوغی اساسی. حسیاتننك صنفلارغه آیریلووی: حسیات عالیه، حسیات سفلیه، حسیات شخصیه، حسیات اجتماعیه، حسیات بدیعیه. حسیات عقلیه، حسیات اخلاقیه. حسیات دینیه. تأثرات وآننك روشلری. هیجان.

اراده: آرزو. آرزوایله‌تصورهم‌حسیات‌آره‌سنداغی فرق.

آرزونڭ فعلگه ئه‌یله‌نووی. حریت اراده. میل واحه‌راص. انساننڭ اراده‌نڭ ئوسووی. سجیه (خلق - خارا کتیر). مزاج. روحانی قابلیت‌نڭ نسلگه کوچووی. غیراختیاری حرکتلر. سوق طبیعی. عادت وآنڭ حیات روحانیه‌ده‌گی اهمیتی. (مین) لک فکری، وجدان.

یوقو. یوقلاتوو گیپنوتیزم. غاللوسیناسیون (کوزگه کوریلو، قولاقغه ایشتلو). ایللوزیون (غلط حس). آفازی (سویله‌شه آلماو). باشقه روحانی خسته‌لکلر.

علم منطق:

علم منطق‌نڭ تعریفی. علم روح ومنطق. علم منطقنڭ غایه‌سی. منطق‌نڭ اهمیت وفائده‌سی.

تصورات.

تصور وحد. تصورنڭ نوعلری: کلی وجزئی تصورلر. مفرد ومرکب تصورلر. مادی ومجرد تصورلر. مثبت ومنفی تصورلر. عام وخاص تصورلر. تصورنی افاده هم آنڭ تضمن وامتدادی. کلیات خمس: جنس، فصل، نوع، خاصه، عرض. تصورلرنڭ بربرسینه تضمن وامتدادلری جهتدن بولغان مناسبتلری. تعریف: تعریفدن مقصود. تعریفنڭ قاعده‌لری. تعریفنڭ اورنن طوتا تورغان باشقه املار. تقسیم: تقسیمدن مقصود. تقسیمنڭ قاعده‌لری.

تصديقات.

حکم ویا تصدیق. قضیه‌وآنڭ حدلری بولغان موضوع، محمول هم رابطه (نسبت). حکم وقضیه‌لرنڭ کیفیت اعتباریله موجبه وسالبه‌گه بولینولری. کمیت اعتباری ایله کلیه وجزئیه‌گه بولینولری. کمیت وکیفیت ترکیب ایتلوب حکم وقضیه‌لرنڭ دورتکه بولینووی: موجبهٔ کلیه، سالبهٔ کلیه، موجبهٔ جزئیه، سالبهٔ جزئیه. حکم وقضیه‌لرنڭ جهت (Модальность) اعتباریله ممکنه، وقوعیه، ضروریه‌گه بولینولری. قضیهٔ حملیه، قضیهٔ شرطیه، قضیهٔ منفصله کبی باشقه مهم قضیه‌لر حقنده معلومات.

استدلال هم قیاس.

استدلال. بلاواسطه وبالواسطه بولغان استدلالر. استقراء وتعلیل. قیاس. قیاس قانونلری. قیاسنڭ شکللری. قیاسنڭ نوعلری: قیاس اقترانی، قیاس استثنائی. قیاس استثنائی‌نڭ قسملری بولغان قیاس انفصالی، قیاس شرطی. قیاس مطوی Энтимема، قیاس معلل Эпихейрема، قیاس موصول النتایج. قیاس مفصول النتایج Соритъ.

استقراء. تام وناقص استقراء. استقراء عوامی. قوانین طبیعت. استقراءنڭ اساسی. استقرائی تفحصاتنڭ اسلوبلری:

تجربه هم تبصر، اسلوب توافق، اسلوب تخالف، اسلوب بقایا، اسلوب ترافق.

تعلیل. قانونلرنی تعلیل ایله ایضاح. اسلوب تعلیلی ایله قانونلر کشفی. فرضیه وآنڭ علمده گی اهمیتی.

تصنیف. طبیعی وصنعی تصنیفلر. توسیم واصطلاحات. تعمیم. تشبیه. اثبات. اثبات ئوچون واسطه‌لر. اسلوب وانتظام (سیستیما) حقیقه معلومات. تحلیل وتألیف. تحلیل ایله تألیف نڭ تعلیل واستقراء ایله مناسبتلری.

منطقی خطالر: استقرائی خطالر. تعلیل وتشبیه خطالری. سفسطه ومغالطه.

تقسیم علوم: علوم ریاضیه، علوم طبیعیه، علوم اجتماعیه وتاریخیه.

اصول تعلیم وتربیه (پیداغوغیا)

بیشنچی صنف (٢ درس)

اصول تعلیم وتربیه علمی وآنڭ قسملری: فن تربیه — پیداغوغیکا، فن تدریس — دیداکتیکا، اصول تدریس — میتودیکا. مدرسه شاگردلری کوله‌چککه معلم بولاچقلرندن اصول تعلیم وتربیه‌نڭ آنلر ئوچون اهمیتی.

فن تربیه – پیداغوغیکا:

تربیه حقنده معلومات، فن تربیه‌نی ئویره‌نونك اهمیتی، فن تربیه‌نك قسملری: تربیهٔ بدنیه، تربیهٔ فکریه، تربیهٔ اخلاقیه.

تربیهٔ بدنیه: تربیهٔ بدنیه‌نك اهمیتی، بالانك تربیهٔ بدنیه‌سی: بالا گه‌وده‌سینك اورلغن وجلولغن، طن آلوون وقانی یوروون قاراو وتیکشروو، بالا بولمه‌سی، بالانك آشی، صحی آشاتولر، موگز وصوصکچلر. آشاتوده‌غی انتظام، ۲ – ۳ یه‌شلك بالانك آزغی، وانتلر، کییم وآیاق کییمی، بالانك یوقلای تورغان اورنی، بالانك حرکتی وآیاقغه یورووی، بالانی آچق هواده یورتو، بالاغه تیش چغو.

تربیهٔ فکریه: روح حادثه‌لری، روح حادثه‌لری ایله تن حادثه‌لری آره‌سنده‌غی آیورمه، اوز روحمزنك حادثه‌لرن تیکشرو، روح حادثه‌لرنه تجربه. جملهٔ عصبیه‌نك انساننك روحانی ترکلگنده بولغان اهمیتی. حس وآننك حاصل بولووی، حس ظاهری وآننك اعضالری، آنلرنك ادراك خصوصنده بولغان اهمیتلری. حس ظاهری اعضالرن تربیه، تصور وآننك حاصل بولووی، تصورنك ردولری، تصور ایله حس آره‌سنده‌غی فرق، بالالرده تصورنك حاصل بولووی وآننك ئوسووی، اشتراك

تصورات. (ترابط افکار) و آنینگ قانونلری و آنلرنینگ روحانی
حیاتده‌غی اهمیتی. حافظه و آنینگ روحانی حیاتده‌غی اهمیتی، حافظه‌نینگ
نوعلری. یاخشی ایسده طوتوونینگ شرطلری، اونوتوونینگ سببلری، بالالرده
قوهٔ حافظه‌نی اوستورو، تورلی یاشده‌گی قوهٔ حافظه. تخیل: خیال
حسی، خیال ابداعی، روحانی حیاتده قوهٔ خیالیه‌نینگ اهمیتی،
بالالرده‌غی قوهٔ خیالیه‌نینگ فعالیتی، بالالرده قوهٔ خیالیه‌نی اوستورده
تورغان واسطه‌لر: حکایه‌لر، بالا ویینلری، اویینچقلر، قول هنرلری
و بالچق ایشلری، فربیل اصولیچه بالا اویونلری، آنینگ یتیشکن
و یتیشمه‌گن یاقلری. تعقل: عقل و آنینگ اوسووی. فهم (آنگلاو) و آنینگ
حاصل بولووی. بالالرده فهمنینگ اوسووی. تعقل ایله تخیل آره‌سیده‌غی
فرق، تعقل ایله حفظ آره‌سیده‌غی فرق تصورنینگ تضمن و امتدادی.
بالالرده تصورنینگ حاصل بولووی. حکم و آنینگ حاصل بولووی،
استدلال (محاکمهٔ عقلیه)، قیاس و آنینگ کیسه‌کلری، استدلالده
استقراء و تعلیل طریقلری، تحلیل و تألیف، فنی و تربیوی اصوللر
دقت و آنینگ اوسووی، دقتسزلک، بالالرده دقتنی ترقی ایتدرو.
تربیهٔ اخلاقیه: تربیهٔ اخلاقیه‌نینگ غایه‌سی، آنینگ اهمیتی. حسیات.
حسیات ایله حس آره‌سیده‌غی فرق، حسیاتنینگ حاصل بولووی،
حسیاتنینگ بولینووی. تأثرات، هیجان، آچوو قورقو حسلری. جزاء
قایغو، محبت، دوستلق، قزغانو، اچ پوشو حسلری. حسیات
بدیعیه و آنینگ اوسووی، حسیات بدیعیه‌نی تربیه ایتو. حسیات

اخلاقیه و آنی تربیه ایتو. حسیات دیمکده و آنی تربیه ایتو.

اراده: آرزو حقنده معلومات، آرزو ایله ادراك هم حسیات آره‌سنده‌گی فرق، آرزونك باشقه روحانی حاللردن آیورماسی. آرزونك فعلگه ئه‌یله‌نووی. حریت اراده، میل واحتراص، انسانده اراده‌نك اوسووی. سجیه (خلق)، سجیه‌نك حاصل بولووی، مزاج، سجیه‌نی تربیه ایتو. غیر اختیاری حرکتلر. سوق طبیعی. عادت، عادتنك انساننك ترکلگنده بولغان اهمیتی، عادتنی تربیه. وجدان و آنك بالالرده ئوسووی.

فن تدریس — دیداکتیکا:

فن تدریس حقنده معلومات، فن تدریسنك تقسیمی: اصل فن تدریس، اصول تدریس. فن تدریس ایله فن تربیه آره‌سنده‌گی مناسبت. فن تدریسنك اهمیتی. تعلیم بابنده نظریات وعملیات. تعلیم وتدریسدن مقصود. عمومی وخصوصی تعلیم. ئویده ومکتبده تعلیم. هر ایکسینك ده اوڭغایلی واوڭغایسز یاقلری. معلمگه صنفلاب یاکه فردلب درس بیلگیله‌و طریقلری. هر ایکی طریقه‌نك بربرسینه نظرا مزیت ونقصانلری. اوقوتله تورغان درسلرنك ترتیبکه صالنووی: درسلرنك حجم ومقدارن بیلگیله‌و، بیلگیله‌نگان معلوماتنی اصول تعلیم وتربیه‌نك طلبنه موافق روشده ترتیبکه صالو. وتوحید مرکزی سیستمی (Концен-

тр. сист.) و آنك كيرسيته بولغان سيستيم. تدريس اصوللرى اصول تقريرى و آنك نوعلرى بولغان اصول استقرائى، اصول استدلالى، اصول استجوابى و آنك نوعلرى بولغان اصول تكشيفى وتوليدى، اصول تكرارى. تقرير واستجواب اصوللرين بر يرلى استعمال ايتو. معلمنك صورادى وشاكردلرنك جوابلريده عائد قاعدهلر. جوابلرغه قيمت قويه تورغان طريقلر، ترجمه قويو طريقى. تدريس واسطهلرى: تدريس بالمعاينه، تمرين ومسئلهلر، ياطلاو وتكرار، امتحان، مكتب انتظاميدنك دوتدريس واسطهلرندن بولووى، انتظامغه تأثير ايته تورغان طريقلر، معلمنك تورنك بولووى، مكافات وجزات. تدريسنك عمومى قاعدهلرى: تدريسده بسيطاق، عيانيت Наглядность تدريج، وضوح بولو. درسده شاكردنى هرطوتو، شاكردنك تزن درسكه قاتناشدرو، درسنى شاكردنك اقتدارى ايله متناسب آلوب بارو، شاكردنك هوپن جلب ايتو، درسنك پلانى آلدن حاضرلهنو. درس كتابلرى.

مكتب ترتيباتى: مكتب نك حفظ الصحه قاعدهلريده موافق قورولووى وآڭا رعايه ايتلو، بونك مدرسهنك انتظامنه ودرسلرنك طوغرى بارووينه بولغان تأثيرى. مكتب بناسينك ياصالوشى. صاف بولمهلرينك زورلقلرى، مكتب جايلغى وطاز الغيته اعتبار ايتو. مكتبنى ياقطرتو، وآنده هوا ياڭارتو. مكتبنك اچكى تونولوشينك ترتيباتى: بالالرنى مكتبكه قبول ايتو، آنلرنى

صنفلرغه آیره. باشقه آنلر ایله شغللنیو ترتیبی، درس جدولی ترتیب ایتو، شاگردلرنینگ تنفسی، مکتب تنظیملری. مکتب بیره‌ملری، مکتب تعطیللری.

معلم حقینده: بالالرنی تعلیم وتربیه ایشینده معلم شخصیتینینگ اهمیتی. معلمنینگ وظیفه‌سی اوقتورغه، بولمیچه تربیه‌ده ایلنگ مهم وظیفه‌سی بولو. معلملکده چن محبت ایتو. معلملککه صلاحیت بولو. معلملککه حاضرلنو. معلمنینگ حسن اخلاقیه‌سی ودیندار بولووی. معلمنینگ خارجی قیافتی. معلمده‌گی اخلاق وقیافتنینگ بالالرغه تأثیری.

آلتنچی صنف (۲ درس)

اصول تدریس — میتودیکا.

عوام مکتبلرده اوقله تورغان درسلر:

آنا تلینینگ اصول تدریسی: عوام مکتبلرنده آنا تلینینگ اهمیتی. آنا تلینی اوقتودن مقصود وآننینگ حجمی. اوقورغه اویره‌تو: ابجد اصولی، اصول جدید، اصول صوتیه وآننینگ نوعلری: تحلیل اصولی، ترکیب اصولی واوقورغه یازارغه بر یولی اویره‌تو اصولی. باشقه بالالرنی شفاهی وتحریری صورتده حاضرله‌و. قرائتنی مکمللشدیرو: درست اوقو، سرعت اوقو، آنگلاب اوقو، طلبه‌لرغه آچق آنگلاتوب اوقو (معنیدار قرائت).

اوقوغان نرسه‌نی سویله‌ب بیرو، شعر ومقاله‌لرنی یاطلارغه اویره‌تو، درست یازو تمرینلری، یازو تمرینلری یعنی انشا باشلانغچی، آنا تلینک صرف ونحوی ایله عملی صورتده طانشدرو، سوز سویله‌و تمرینلری. بالالر کتبخانه‌سی.

عربی قرائت وآنینک اصولی، قرآن کریم قرائتی. تجوید وآنینک عملی صورتده اویره‌تلووی. قرآن کریم اوچون یاخشی مقام اویره‌تلو.

یازو اویره‌تو (حسن خط): حسن خطنینک عوام مکتبلرنده عملی اهمیتی. یازو اویره‌تو اوچون واسطه‌لر، یازو اویره‌تو طوغروسنده‌غی اصوللر. الفبانی گروپپالرغه آیرو خط نسخ خطی رقعه. تیز یازو، رقم یازارغه اویره‌تو.

دین درسینینک اصول تدریسی: عوام مکتبلرنده دین درسینینک اهمیتی، دین درسینینک حجمی، دین درسن تدریس ایتونینک طرزی واصولی. محبت دینیه‌نی تغراق اورناشدرغه حضرت پیغمبرنینک، صحابه‌لرنینک وباشقه اولوغ اسلام عالملرینینک ترجمهٔ حاللری وحیاتلری ایله طانشدرونینک تأثیری واهمیتی. معلمده دینگه زور احترام ورعایه بولو، وظائف دینیه‌نینک آننینک طرفندن تمام خلوص وجدیت ایله اجرا ایتلووی. بونلرنینک بالالرنینک تربیهٔ دینیه‌لرینه تأثیری. باشقه عبادتلرنینک عملی صورتده اویره‌تلووی. مکتب اچنده نماز اوچون ممکن قدر

علویتلی وقتسوتلی ایتوب ترتیب ایتلگان بر بولمه بولور. دیدی مصاحبه‌لر.

حسابنڭ اصول تدریسی: حسابنڭ عوام مکتبلرنده بولغان اهمیتی. حسابنی اوقتو ئوچون طوتلغان تورلی اصوللرنی کوزدن اوتکارو. اوقلاچق ماده‌لرنی بیلورغه قاراب بولو. دورت عملنی ئوبره‌تو ره‌وشی: اونغه قدر بولغان عددلرنڭ دورت عملی شفاهی وتحریری تمرین ایله. اعشاری عددلرنڭ طوتش صورتده عمللری. (۲۰+۴۰=۶۰) یوزگه قدر بولغان هر بر عددنڭ اعمال اربعه‌سی. یوزلی عددلرنڭ اعمال اربعه‌سی، بر مڭگه قدر بولغان عددلرنڭ دورت عملی. تله‌سه نیچه‌لی بر عددنڭ دورت عملی. روس اشچوطی ایله طانشدرو. مربع، مکعب مقیاسلری ایله طانشدرو. بیك عادی کسرلر ایله طانشدرو.

وطن جغرافیاسی. وطن جغرافیاسینڭ اهمیتی. آنی عوام مکتبلرنده تدریسدن مقصد وآنڭ حجمی. آنی اوقتو اصوللری، رسم وکارتینه‌لرنڭ اهمیتی، خیال فانارلری (سحرلی فنار) استعمال ایتو. باشقه مملکتلر ایله قصقه‌چه طانشدرو.

وطن تاریخی وملی تاریخ: وطن وملی تاریخنڭ اهمیتی. آنی تدریسدن مقصود وحجمی. آنڭ اصول تدریسی. رسم وکارتینه‌لرنڭ اهمیتی.

طبیعت درسلری: بالالرنی طبیعت درسلری ایله طانشدرونڭ

اهمیتی و آنینگ عوام مکتبلرینداگی حجمی. اصول تدریسی، بو درس اوچون غایت ساده تجربه‌لر. هر تدریسه‌نی کورسه‌تیرگه طریشه‌و. مکتب موزه‌سی.

شعر والهیلر ومناجاتلر: بولرنینگ اهمیتی وصورت تعلیملری.

رسم وقول هنرلری: رسم وقول هنرلریننگ اهمیتی، و بولرنی تعلیمدن مقصود، اصول تعلیمی.

گیمناستیقه: گیمناستیقه‌نینگ اهمیتی، نوعلری، اصول تعلیمی.

تورکی تل و ادبیاتی

بیرنچی صنف (٤ درس)

عملیات: ایضاح، شرح ایله اوقوو. یاش محررلرنینگ نثر هم شعرلریندن قطعه‌لرنی اوگره‌نوو هم یادلاو و آچیق ایتوب اوقوو. اوقلغان شعر و یا حکایه‌نی آغزدن هم یازوب آلماشتیروب سویله‌و. سوزلرنی نحو هم صرف‌نینگ یینگل قاعده‌لری یاغیدن تحلیل قیلو. معلمنینگ شرح ایتووندن باشقه املا یازو.

نظریاتدن: نحو: عادی جمله‌نینگ توزولوشی هم آنینگ کیسه‌کلری. عادی جمله کیسه‌کلری آره‌سینداغی مناسبت. (مونده یارشو

حقنده معلومات بیریلور.) جمله اچنده‌گی خطاب. جمله‌نینگ آراده بولغانی وبونلرنی یازغانده استعمال ایتله تورغان علامتلر. صوفندن: آوازلر. طاوشلی وطاوشسز آوازلر. موافقت آهنگ. سوز توزولوشنده حرفلرنینگ آلماشنولری. سوزنینگ کوسه‌کلری. اسم ذات. اسم صفت هم اسم عددلرنینگ آره‌سنده اشتراک بولغان واختلاف قیلغان اورنلری. برلک، کوبلک، یالغزاق، کومه‌کلاک لر بله اوزگارش. صفتنینگ علامتلری ودرجه‌لری. فعل. آنینگ زمان، نفی واثبات، صیغه جهتدن بولغان اوزگارشلری. فعلنینگ آصلی. امردن باشقه فعللرنینگ توزولوشی. شرط، یوکله‌تو، سیره‌گیتو، خبر، ظرف، حال صورتلری‌نینگ تشکللری هم توبلی کیفیتلری. مصدر. اسم فعل. قوشمه (آففیکس) لر. ضمیرلر هم آنینگ نوعلری (ذات، اشاره، کیفیت، سؤال، تعیین ضمیرلری هم متصل ضمیرلر.) قید هم آنینگ نوعلری. عطف. ندالر. بولداش سوزلر. اضافه.

ایکنچی صنف (۴ ساعت)

عملیات: صرف هم نحو یاغندن تحلیل. عادی هم قوشمه جمله‌لرگه مثال توزو. سوزنینگ صرف ونحو یاغدن بولغان نوعلرن برسی برسی بله آلماشترو. حکایه ومقالنینگ آغرراق بولغانلرن اوگرنو. آچق ایفرب سویله‌و. هم شعر ومقاللر یادلاو.

حکایه طرزینده هم تکامل طرزینده یازلغان اثرلرنی ایکنچی تورلی توزوب سویله‌و. خاطردن یازو. یلنینک آخرنده: کورگان هم ایشتکان نرسه‌لر حقنده، ایسکی مقابل ماده‌لرنی قیاس یولنده انشاء یازو. اوقولماغان اثرلردن املاء. ادبی نمونه‌لر یانگا ادبیاتدن بولور. بونینک اوستده ایسکی اثرلر خصوصا خلق ادبیاتیدن ده بعض نمونه‌لر آلینور. هم شاکرد دده سوز کوبه‌یتورگه اجتهاد ایتیلور.

نظریات: نحو: جمله‌نینک کیسه‌کلری: ایه‌ه، حکم. حکم‌نینک تورلری: عادی هم قوشما. جمله کیسه‌کلری آره‌سنده موافقت. ایه‌رچن کیسه‌کلر. وقت، اورون، حال، سبب، تمام‌لق، آیرغیچ. علامه‌لر. خطاب، آره‌ده‌غی سوز وجمله‌لرنینک علامه‌لری. طوتاش جمله‌لر. تکرارلر. جمله‌نینک تورلری هم شونینک اوچ جهتی. باش وایه‌رچن جمله‌لر. وقت، سبب، تمام‌لق، آیرغیچ، حال، تمییز جمله‌لری. شرط جمله. قوشما جمله. برک جمله. قارشیق جمله. بولم جمله. دلیل جمله. بونلرده علامه‌لرنینک استعمالی. نقطه‌لی اوتور، ایکی نقطه، سؤال، ندا علامه‌لری، جمعیه‌لر، تنویه‌لر، صزق.

صرفدن اوزغان یلغینی تکرار. سوزلرنینک توزولوشلرنی، آوازلرنینک اوزگه‌روویلرنینک قاعده‌لری. بوکونگی سویله‌شوده بولماغان بعض شکللر بله خلق حکایه‌لرنده کورلگان بعض وجه خصوصیتلری.

اوچنچی صنف (٤ درس)

عملیات: نحو هم صرف قاعده‌لریگه تطبیق هم تحلیل. اوندن کیم بولماو شرطی بیله شعرلر حفظ قیلو. توصیف، حکایه هم تکلّم طرزیده یازیلغان اثرلرنی آچیق ایتیب سویله‌و هم شونلرنی اوزلری آڭلاغانچه یازیب بیرو. بیلگیلنگن موضوعلرده توصیف هم حکایه‌لر طرزیده انشاء. ایسکی ادبیاتدن نمونه‌لر مثلا بابر نامه، دیوان بابر، چینگیز نامه کبیلردن ییڭلرک اورنلردن اوگره‌نیب بعضیلرین یادغه آلغالاو. هم شونلرده‌گی سوزلرنی یادلاب خاطرده‌گی سوزلرنی کوپه‌یتو. تاریخی حکایه‌لردن بر ایکیسن اوقو. هم نحو وصرفی شکللریگه دقت ایته‌رگه اوگره‌نو.

نظریات: نحو وصرفنی تکرار. طنیش علامتلریگه دقت. هم قرائت کتابی ایتیب ترتیب ایتلگان مجموعهٔ ادبیه (خرستاماتیا) گه کیرگان خلق حکایه‌لری وایسکی اثرلرنیڭ نحو وصرفی خصوصیتلریگه دقت. «آر»، «ماس»، «غیل» (گیل)، «غای»، «قر» شکللریننیڭ تورلی معنالری.

دورتنچی صنف (٣ درس)

نظریات: خلق ادبیاتی (قارا سوز). ادبیاتنڭ تعریفی. تلنڭ منبعینده قاراب اوزگارووی. خلق ادبیاتینڭ تعریفی. یازو. بونڭ منبعنده قاراب اوزگارشی. یازما ادبیاتنڭ تشکلی. اوگرەنە تورغان قارا سوزنڭ دائرەسی. تورک خلقینڭ شرقی، جنوبی، اورتا قسملارگە بولنووی. بو بولنوونڭ تاریخی، اتنوغرافی هم اسانی اصلی. قارا سوزلرنڭ اساسە یاتقان طبیعت و اعتقاد. خلق ادبیاتیندە نەچك اوگرەنورگە کیرەك. قارا سوزنڭ مجوسی عادتلر بلە قوشلوب یوروگان قسمی. شامانی عبادتلر و دعالر. یورونغی مجوسی اللهلر. یورونغی ترکلەنڭ دنیاغە آخرتکە قاراشی. طوی جرلری. طوی عادتلری. مهر، طوی باشلاو. طوی، قز اوزاتو و هم آننڭ جرلری. بیشك جرلری. یوقلاو جرلری. یورونغی تورکلردە کومو عادتلری. آیەنلی سوزنڭ معناسی. باطرلر حقندەغی حکایەلر. بونلرنڭ میتوسیەسکی تاتارلردە صاقلانغان مجوسی صورتلری. آلتون بورقان. آلتون یاچی. آی تولوسی. آلتون مرگان. صوغول مرگان. آی مرگان. سودای مرگان یولقای مرگان بلەن قرغزدەغی مسلمان علامتی کیگان باطرلر. ماناس، یولوی، ایر توشلك. بو ایکی نوع پهلوان قصەلری آرەسندەغی آیورمە. تاریخی حکایەلردن ایدگو نورالدین، اون

آلتنچی عصر نوغای زمانی حکایه‌لری. چورا، قرلداشاق، قوبلاندی، ایر طارغن، اوراق مامای، عادل سلطان، کوچم خان. آندن صونگغی زماننینگ آبلای، کینه‌صاری، نوروزبای. بو حکایه‌لرنینگ خاراکتیری. کیفیت ظهورلری. جر، اولن، طاقماق، بونلرنینگ نوعلری. مقال هم طابشماقلر، واق حکایه‌لر قاراسوزمزنینگ اوزمزنی بیلور اوچون و حاضرگی ادبیاتمز اوچون اهمیتی

نظریات ادبیه: مونده نظریات ادبیه‌نینگ عموم پلانی بیله هم ادبیاتمزنینگ قاراسوز و یازمه قسملرگه ولیدوی بیله طانشدرغاندن صونگ، طانن اسلوب (استیل) نینگ شکل و شرائطی؛ هم عروض مکمل اوتلور. وقاراسوزنینگ نظریاتی بیک نق تیکشریلور.

موضوع، مندرجه، پلان، افاده، اسلوب. صفتلر. تشبیه، مجازلر، استعاره، تشخیص، مجاز مرسل، مبالغه، تهکم وسخریه (ئیرونیا)، تحقیر آمیز هجو (سارکازم). مراجعت. تکرار. کوچه‌یتو، مقابله. کیسو، توشرو. صوراو. سوزنینگ خصوصیتلری. ایشته‌وگه ماطوراق، وزن، ملی هجا وزنی، عرب وزن، ملی وزننینگ خصوصیاتی. سجع تام (آلیتراتسیا) تقطیع (آکروستیخ) اچکی قافیه. آخرده‌غی قافیه. آخرده‌غی قافیه‌نینگ صونگغی زمانده عرب تأثیری بیله کروی. سوزو اکوفیقی. جر، اولن ومقاللرنینگ وزنلری. بونلرنینگ اوزگارشلری. عرب وزنی نینگ بیزنینگ شعرلرمزگه نسبتی. هزج و رمل، متقارب وزنلری نی اوچون

بزگه نغراق کرگان. بورونغی وصونگغی شاعرلرنگ خلق
اوزنده یازغانلری. قارا سوزنگ ایپوس هم لیریکا قسمی.
ایپوس ولیریکانگ آیورمه‌سی. حکایه‌لر. بهادر حکایه‌لری، خلق
لیریکاسی. دورت مصراعلی جرلر.

عملیات: خلق ادبیاتدن بعض ایسکی دعالرنگ قسقه
ومعناللرن، بهادر جرلردن بعض قطعه‌لرنی، جر اوله‌نلردن
وطاقماقلردن بعض قطعه‌لرنی، بعض مقالارنی یادلاو. بولرنی
نظریات ادبیه یاغدن قاراو. هم وزن یاغدن تفتیش.
بهادر حکایه‌لری وتاریخی حکایه‌لرنگ موضوعن حاضرگی ادبی
اسلوبده یازوده تمرن. خلق ادبیاتدغی جمله‌وسوزلرنی صرف
ونحو یاغدن قاراو. خلق ادبیاتده اوچراغان سوزلرنی یاد-
لاب سوز کوبه‌یتو.

بیشنچی صنف (۳درس)

نظریات: ادبیات تاریخینگ تعریفی. اول تاریخنگ
ادبیاتمزغه نسبتی. تورکنگ ایسکی ادبیاتی وادبی تل. تورک
تلینگ ایسکی یادکارلری. ایسکی یازو. اوغوزلر یادکارلری.
اورخون ئوما، مانغولیه وطورفانده طابلغان ایسکی یازولر.
اشقیین طرفدن طابلغان کاغده‌گیسی. اول زمانینگ احوالن

بو اثرلر نیچوك آچیب بیرەلر. آنلرنیڭ آچیلیش واوقولو تاریخی. شرقی ترکستان اویغور اثرلری. نستوری و مانی مذهبلرینیڭ اثرلری. بودا اثرلری. خواستوانیفت، تیشاستوستیق. آلتون یاروق. مولیورلی قوق اشتیین، رامستیدتلر آلدینبورغ، کیلمەنس، مالوفلرنیڭ خدمتلری. عموما شرقی تورکستان اکسپید-یتسیەلرینیڭ ثمرەلری. ایسکی اویغورلرنیڭ بوکونگی قالدقلری. اویغور یازوونیڭ صونگی زمانلرغه قدر رسمی یازو بولوب قالووی. یارلیقلر. غربی تورکلردن قالغان اثرلر. کادیکس، کومانیکوس. قبر طاشلری. اول اثرلردەگی لغتلر.

اسلامیت تاثیرندەگی ادبیات. قوتادغوبیلیك، مآلی، قایدن طاباووی ونسخەلری نشر ایتلووی. معراج نامه، بختیار نامه، تذکرۀ اولیاکبی اثرلر. قطبی شعرلری، هبة الحقائق. عرب حروفاتینیڭ کرووی. بو حروفاتنیڭ ایسکی یازولرغه قاراب استعمال ایتلووی. احمد یسوی وباقرغانلرنیڭ اثرلری. چنگیز وچغتای دورلرنده تورك تلی. جنوب غربی تورکلری ادبیاتینیڭ مرکزدن یراقلاشووغه یوز طوتووی. اول یاقده عرب وفارسی نفوذینیڭ قوتی. اوغوزنامه. قورقود. سلجوق اثرلری. رباب نامه. دانشمند. قاضی برهان الدین سیواسی. فضولی. چغتای وجوجی اولوسلرنده ترقیسی. قصص الانبیاء ربغوزی. ایسکی قرآن ترجمەسی. خیرحیدر. تیمور بالالری وقتنده ترقیسی. سککاکی، لطفی،

نوایی. شاعر میرزالر. حسین بایقرا. بابر میرزا. بابرنامه. دیوان بابر. بنایی. واصفی. شیبانی خان. آلتون اوردا شاعری خوارزمی. تورکی تلینک رسمی وادبی تلگه بولووینی سببی. تصرف. تصوفنینک نیندی نوعی تورک ادبیاتینه انعکاس ایتکان. گل وبلبل، حسن وخمر، ساقیلرنینک معنالری نی. درویشلککه قارشی بابرنینک میوی اثرلری. بابر اثرینینک تاریخی اهمیتی. تصوفدن یراقلغی. تاریخی اثرلر. چنگیزنامه. شیبانی محمد صالح. مجهول محررنینک شیبانی‌نامه‌سی. جرجی اولوسیده‌گی اثرلر. سرایچق چوله‌گنده‌گی بیتلر. جامع التواریخ‌نینک قاسم‌دغی ترجمه‌سی.

ادبیاتنینک سقوطی. هم شول حالنینک اوشبو کونگه قدر اورتا آزیاده آلتی آقصی دوام ایتووی. شیبانیلردن صوفی شاعرلر. چنگیزنامه. ابوالغازی خاننینک اثرلری. صرکی خیوه، خوقند تاریخلرینده عائد اثرلر. حکیم‌خان توره. ملاعوض، میرزا عالم. شوقی اثرلری. قازاق خانلرندن قالغان اثرلر. خطلر. تقلیدی ادبیات. صوفی الله‌یار. عمرخان وآننک شاعرلری. مشرب، مجذوب، هویدا، صدایی. خیوه‌ده‌غی اوماز شاعر. سید محمد. رحیم‌خان. صیقلی. صوفی فرغانه وسمرقند وتاشکند شاعرلری آنلرده تصوفنینک یه‌مسز صورتی. گل، بلبل، می، ساقی، حسن. یه‌مسز وبوزلغان معنالری. ١٩ نچی عصرده روسیه تاتارلرینده بو شاعرلرنینک کرولری. مقلدلری. هبة الله ایشان. رسالهٔ عزیزه. عارف

بن سلیمان. احمدجان ابن ابراهیم. بو قسم اثرلرنینگ وعموما صونگغی اورته آزیا اثرلری یالنگ ایلککی اثرلرگه نسبت توبه‌نلیگی. بونلرغه نظرا ایسکی دور خالقینینگ مدنیتی. ادبی آنگی.

عملیاتدن: بابر، نوایی، لطفی کبیلرنینگ اثرلریدن هم صونگغی شاعرلردن بعضی قطعه‌لر. بابرنامه و دیوان بابرنی اوقو، تحلیل. نحو هم صرفی یاغدن تحلیل. چیقمدن کرگان لغتلر یاغدن قاراو. سوزلرن و شکللرن خاطرله‌و. ایسکی شعرلرنی حاضرگی تلگه، حاضرگی اثرلرنی ایسکی مسلمان وقتی بابرلر تلینه قایتارو تجربه‌سی. وزن یاغی.

آلتنچی صنف (۳ درس)

نظریاتدن: یاوروپانک تأثیرینده یاڭا ادبیات ظهوری، یاوروپا بزگه نیچوك تأثیر ایته باشلادی. بو باشده طایفه‌نینگ باشی ایدل بوینه (وولغا) تیوروی. ایدل بوینینگ خانلر وقتداغی نادانلغی هم بوروننی عمومی ادبی حرکتدن چیتده‌رك قالووی. هم آندن صونگ روسیه قولنده اورته آزیادن بلونه‌ک آیریلو.

صحرا خانلقلری روسیه‌گه قوشلوسیلی ایدل بوی تورکلرینینگ یده اورته آزیا مناسبتی باشلاولری. قریم فتح ایتلوب استانبولغه یول آچلو. بونلردن تورکی کتابلر کیلو. الکسانددر ۲ نچی گه قدر روسیه پادشاهلرینینگ تاتارلر آره‌سنده اسلامیت و مدنیت

کروگه یاردم ایتکانلری. صابرانیه‌ده حکومت دائره‌لرنده تاتارچه یازونك رسمی بولووی. حکومت مکتبلرینده لزوملی تورکی تلی سبقلری کرونك تورکی تلدنك اشکه کرووینه سبب بولووی قزانده حکومت مطبعه‌سی آچلو. آنده باصلغان کتابلر. میرزالر. حکومت خدمتنده بولغان تاتارلرنك خدمتلری. خالفینلر، محمودف، بیکچوربن، کوکلاشف، امیرخانف، قیوم ناصری لرنك یازولری. کالیندار وغیره خلق فائده‌سینه یارارلق اثرلر. حکومت نشریاتی. ملالر آراسنده اورتا آزیا وعثمانلی تللرن قوشوب یازوچی شاعرلر ومؤلفلر. تاج الدین بن یالچقل. دولتشاه ایشان. عبدالرحیم اوتوز ایمنی. جمال الدین بیکتاشف (فضائل الشهور). هبة الله ایشان. شمس الدین ازدك. ابوالمنیح حاجی.

یاڭا مدنیتنك تأثیری. قورصاوی. نظام الدین، عارف، مرجانی، احمدجان امیرخانی. قورصاوی ومرجانی لرنك بخاراده‌غی ماجرالری. روسیه‌ده‌گی خدمتلری. آنلرنك شاعرلری. غیاث مخدوم. صالح چقری. آقملا. چن آڭلی وجدی مناسبت. غصپرینسکی. ۸۰ نچی یللرنك تاتارلرغه تأثیری. غصپرینسکی نك تل وادبیاتقه تأثیری. آنك خدمتلری ایدل بوینده ترقی ایتو. مرجانی شاکردلری. رضاء قاضی، حسن عطاء قاضی، موسی آق بگت زاده، ظاهر بیگیف. غزته، ژورنال وتجربه‌لری. اصول جدیده. ایسکی معیشتنی تنقید. رشید قاضی نك خدمتلری. جارالله ولی، عیاض،

صدری وغربی روسیه‌ده باشلاغان ذاتلارنڭ ادبیاتده یاڭا یول صالو-
لاری. علی اصغر کمال، ذاکر هادی، فاتح کریمی. حریت یللارنده
غزته‌لر. سیاسی واجتماعی اثرلر. دینی اثرلر. رضاء قاضی
ومرسی بیگیوف. تل، تاریخ واتنغرافیه‌غه عائد اثرلر، ادبیات
نفیسه‌نڭ حریت یللارندن صوڭ ترقیسی. شاعرلر. محررلردن
عیاض اسحاقی وفاتح امیرخان، توقای‌لرنڭ بریاقدن؛ ع. ابرا-
هیموف، دردمند، سعید رمیه‌فلرنڭ ایکنچی یاقدن ادبیاتده
ایکی تورلی آغوم یاصاولری. ادبیات حقیقیه هم شخصیت (ایدئو-
ویدو آلیست) قایدن کیلگان. باشقه یاش شاعر ومحررلر. یڭگل
فیلیه‌تونچیلر. یاڭا ادبیاتنڭ قازاق، قریم خلقی وتورکستانده
اوسه باشلاری. آبای، یعقوب دولاتف، فراقی، مقیمی. بو ادبیاتنڭ
عمومیلشب کیتووی. یاڭا ادبیاتنڭ خلق ادبیاتمزغه وایسکی
ادبیاتقه نسبتی.

نظریات ادبیه: شعر ونظم (پائیزیه) نڭ انواعی. نثری ادبیات.
تصویر هم آنڭ نوعلری. سیاحتنامه‌لر. تحکیه، وقائعنامه. دفتر
اعمال (میموار). تاریخ ترجمه‌حال. تشخیص، توصیف (خاراکتریستیکا)
عامی وفلسفی تأمل یه‌لر. تنقید. تنقیدنڭ شرائطی. خطابی
تأمیلر. صنعت نفیسه‌نڭ انواعی. صنعتکار کم؟ الهام، ادبی
شعر. ئیپوس ولیریکا یازما ادبیاتده. باللادا. رومان. تاریخی
رومان. قصه وحکایه. لیریکا. مونڭ اچکی وطشقی شرطلری.

ئەلیگوریا. ساتیرا. دراما. درامانینگ نوعلری. صحنه اویونلرینینگ اهمیتی. تراگیدیه. کامیدیا. طار معناسی بله درامانینگ ایکینچی درجه‌ده‌گی تورلری.

اوقولغان اثرلرنی نظریات ادبیه یاغیدن تحلیل. آیرم ادبی موضوعلرده انشاء. مؤلفلرنینگ تیپلریده خاراکتیرسه‌یکا.

عرب تلی و ادبیاتی.

برنچی صنف (۴ ساعت)

نظریات: کلمه و آننگ تورلری. حروف علة. صحیح، مهموز و معتل فعللر. ادغام بحثی. اعلال: همزه‌ننگ اعلالی، حرف علتنی حذف، تسکین، قلب. باب اعتباریله مثال، اجوف، ناقص، لفیف. فعللرنی تصریف. مجهول هم تأکیدنونی طرتاشقان فعللرنی تصریف. اسم: اسملرننگ بنالری، مقصور، ممدود هم آنلرننگ قیاسی و سماعیلری. منسوب و مصغرلرننگ نوعلری. مؤنث حقیقی هم مؤنث معنوی. جمعننگ تورلری (جمع مؤنث، جمع مذکر سالم هم مکسر، جمع قلة، جمع کثرة، منتهی الجموع)

اعراب و بنا بحثی. عامللر. معرفه و نکره. فعل و آننگ نصبلی، جزملی و رفعلی بولا تورغان اورنلری. اسم و آننگ مرفوع بولا تورغان اورنلری: فاعل، نائب فاعل، مبتداء، خبر کان و اخوا-

تی نلك اسمی، کادواخواتی نلك اسمی ان واخواتی نلك خبری. اسم نلك نصبلی بولا تورغان اورنلری: مفعول به، تعجب، اشتغال وتنازع، مفعول مطلق، مفعول لاجله، مفعول فیه، مفعول معه، مستثنی، حال، تمیز، منادی، اغراء وتحذیر. اسم جرلی بولا تورغان اورنلر: حروف جر، مضاف الیه، نعت، عطف، توکید، بدل.

عملیات: حکایه وامثالنی کوبره‌ك اوقوب آوزدن عربچه سوبله‌رگه ئویره‌نو. ترجمه‌ده هم حکایه‌اصولی بله‌ن جمله ترتیب ایتو. خاطرده سوز کوبه‌یتو. املاء. جینل حکایه‌لرنی ایکنچی تورلی ایتوب یازو تجربه‌لری. اوقولغان جمله‌لرده‌گی سوزلرنی برسن ایکنچسی بله‌ن، یازغه طابا جمله‌لرنی بوبرسی بله‌ن آلماشترو. ادغام هم اعلال ایتلگان سوزلرنی اصللریغه قایتاروب قاراو. معتل اسم وفعللرنی تصریف ایته بارو. فعللرگه تورلی اداتلر کرتوب قاراو. منسوب ومصغر اسملرنی آیروب بلو. مؤنث وجمعلرنلك تورلرن بیلگیله‌و. معرب، مبنی، منصرف وغیر منصرف بولغان سوزلرنی بربوسیله آلماشتروب ئوگرنو. شعرلر، حدیث وقرآن آیتلرندن بعضیلرن یادلاو وهم شونلرنی صرف ونحو یاغندن تحلیل ایتو.

ایکنچی صنف (٤ ساعت)

نظریات: اوزغان یل اوقولغان صرف ونحو سبقلرن تکرارله‌و هم توسیع ایتو. ادب سوزی وادب علمی. ادب عامیه‌نلك

موضوعی بولغان نظم ونثر. نظم ونثرنی آیروم سوزلری (مفرد) وجمله‌لری (مرکب) اعتباریله فصاحت وبلاغت یاغیدن تیکشیرو. معانی آچلاتو جهتیدن جمله آنینگ کیسه‌کلری بولغان مسند ومسندالیه‌نی توگره‌تو. مسند ایله مسندالیه آره‌سیداغی رابطه — اسناد. معرفه، نکره وفعل بولو اعتباریله بولرنینگ تورلی معنالرنی آچلاتولری، مسند یا که مسندالیه‌نی حذف ایتونینگ هم مسندنینگ مفرد وجمله بولووی. قصر و تخصیص ایشلری، صفات واسلوب جهتیدن معنی. جمله وسوزلر آراسی بوزماسلیغی اشارات تقیطه‌لری بیلن آیرو هم بو اشارتلرنی یریده قویا بلو.

عملیات: قرائت کتابیده یازلغان هم یازلماغان عربچه حکایه‌لرنی ترجمه ایتو. عربچه سویله‌ب بیرو اصولی بیلن جمله‌لرنینگ توزولیشلرن توگره‌تو. صرف، نحو هم ادبیات قاعده‌لریدانگ بوییل اوقولغان مقداری ایله مناسب کلمه وجمله‌لرنی تحلیل ایتو، بو بابده ملکه حاصل قیلو وخاطرده سوز وجمله‌لرنی کوبه‌یتو. قرآن آیتلریدن هم حدیث شریفلردن امثال وجوامع الکلم بولغانلرن اوقوب، ادبیات قاعده‌سی بویچه تیکشیرو. عرب شاعرلریدن مشهورره‌کلرینینگ شعرلرن یادلاو وبولرنی فصاحت وبلاغت یاغیدن تیکشیروب قاراو. سونگی ادیبلرنینگ یازووچیلری اصولی بویچه ترتیب ایتکان روایه‌لرگه عاید اثرلرن شاکردلرنینگ توزلریدن مطالعه ایتدیره باشلاو.

اوچنچی صنف (٤ ساعت)

نظریات: اوزغان ییللرده اوقولغان قاعده‌لرنی خلاصه هم تکرارلاو. سوزنی آڭلاتا بیلونڭ اهمیتی. سوزنی توز یبیلڭ حقیقی معناسیده استعمال ایتوب معنانی آڭلاتو. تشبیه، مجاز، استعاره، کنایه یولی بیلن بیان ایتو. توریه، استخدام، ادماج، ایهام، مشاکله اصوللری. مترادفلر، صفت، تکریرلر، عله، معلول ومبالغه یوللری بیلن معنانی افاده قیلو. مثل، مقامه، تحکیه، مناظره، روایه‌لرنڭ توزلری. ترجمه. تعریب.

عملیات: نثر بیلن یازلغان حکایه‌لر، تورلی دورگه عائد بولغان ماطور افاده‌لی وگوزل اسلوبلی شعرلر، مثللر، تحکیه، مناظره وروایه‌گه عائد بعض اثرلرنی بیان یاغیدن تیکشرو. تورکچه‌دن عربچه‌گه ترجمه ایتو. زمخشری، همدانی مقامه‌لرندن اوقو. صونگغی عصر ادیبلری طرفیدن یازلغان پیه‌سه، درام، تاریخی وادبی اثرلردن برنیچه‌سن شاگردلرگه بیروب توز- لرندن مطالعه ایتدرو. شونڭ ایله برگه صرف، نحو وادبیات قاعده‌لری بویچه عملیات وتطبیقات دوام ایتدرو.

دورتنچی صنف (۳ ساعت)

نظریات: اوتکان ییللرده اوقولغان درسلر خصوصیله بیریکون باشلاو. سوز وجمله‌لرنڭ اسلوب هم‌طشقی یاقدن بولغان ماطور-

لگن وياغومايلگن كورگهزو. بو جهتده بديع نوعلرينڭ اهميتى.
بيگرهكده حسياتنى قوزغاته وسوزنى ماطور ايته تورغانلرندن:
حذاف، عتاب، تجاهل عارف، التفات، دعاء، تسليم، اكتفاء،
تقاضى، قسم كبكلرن هم تصرف، مطابقه، كلام جامع، تلميح،
تفريق، تهكم وسخريه كبى افاده ياغندن اهميتلرى بولغانن
كورگهزو. فقط صنعت نفسيه ياغندن غنه هم بولغانلرندن استحضار،
مراجعه، عتاب المرء نفسه، مغايره، مشتق، حسن التخلص لرنى
بلو. جناس، عكس، ترتيب، توشيع، تنسيق وتعديد كبى سوزنڭ
توزولشى ياغندن اهميتلرى زور بولغانلرنغنه اوقو.

عروض: عرب تلنده اوزون وقصقه طاوش آوازلرى. عربى
وزنلرنى شول نقطهدن قاراو. بيت، آنڭ بولهلرى. تقطيع،
زحاف، عله. بحرلر: (طويل، مديد، بسيط، وافر، كامل، هزج-
رجز، رمل، سريع، منسرح - خفيف، مضارع، مقتضب، مجتث،
متقارب، متدارك.)

قافيه: قافيه حرفلرى وحركهلرى. قافيهنڭ نوعلرى.

شعر فنى: لزوم مالايلزم. تشطير. تخميس. وزنسز شعرلر.
دوبيت. موشح. خلق شعرلرندن: زجل، مراليا، الكان وكان
كان هم قوما ديگانلرى.

عمليات: امويه وعباسيه هم ١٩ و٢٠ نچى عصر ادبيلرى
آرهسنده ايڭ مشهورلرينڭ اثرلرندن صايلانغان ماطور اسلوبلى

وصنعت نفیسه جهتیدین اهمیتلری بولغانلرن صایلاب اوقو هم بونلرنی اسلوب وطشقی ماطررلق یاقدین تیکشرو، وزن یاغیدین اولچەب بحرلرنی طابو. نثر ونظم ایله یازلغان اثرلرنی قافیه جهتیدین اوگرەنو. حاضرگی عوام جرلریدین برنیچەسن اوقو هم وزنلرن اولچەو. همدانی، حریری، سیوطی، زمخشری وباشقه مقامەلردن صایلاب اوقو. صوڭغی ادیبلردن الشیخ ناصیف، طنطاوی، الیازجی... مقامەلریدین برنیچەسن اوقوب چقو. نحو، صرف وادبیات یاغیدین بولغان تیکشرونی دوام ایتدرو هم سونگ کربەیتورگه طریشو البته خاطرده طوتلور. حەرەك شعرلرنی یادلاو دوام ایتدریلور.

بیشنچی صنف (۳ساعت)

نظریات: ئوتکان یللرده اوقلغان قاعدەلرنی تکرار وتکمیل. عرب ادبیاتی تاریخی یاقدین تیکشرو باشلانور. بوننگ ئوچون عربلر وعربستان جزیرەسینک ادبیاتقه تأثیر ایتکان احوالی کوزدن کەچریلور. عربلرنك سامیلردن بولووی، سام تللەدن عرب تلینك تارماقلانووی وبو ایکی تل آرەسندەغی مناسبت حقیده معلومات. تللرنی تیکشروده مسلمان علماسینك وصوڭغی عصرده یاوروپا علماسینك ایتکان خدمتلری بلەن طانشدریلور. بورونغی عرب شیوەلری هم حضرت اسماعیل دورنده عرب

تلینڭ اشلەنە باشلاوی، عرب قبیلەلرینڭ بوحقدەغی خدمتلری.
قریشنڭ عرب تلینە بولغان خدمتی، عرب سوق (یەرمینکە)
لرینڭ بوبابدەغی اهمیتلری. عرب حروفاتی، عرب سوزلرینڭ
بنالری، مخرج وصفاتلری، عرب شیوەلرینڭ تورلیلگی، عرب
تلینە کرگەن سوزلر، عرب تلینڭ باشقە تللرگە نسبتی. عرب
ادبیات نفیسەسن دورلرگە بولوب ئوگرەنو: ۱) بورونغی دور:
اسلامدن ئلکگی اثرلردن طاشلرغە یازولوب قالغان اثرلر،
آوز ادبیاتی، معلقات. اسلام وقتی، قرآن کریم و آنڭ عرب
ادبیاتندە طوتقان موقعی. حدیث شریفلرنڭ عرب تلینە تأثیری.
پیغمبر دورندە شاعرلر - مولدیلر. ۲) خلفای عباسیە هم
سیف الدولەلر وقتندە کلاسیکلر دوری. (۸ - ۱۱نچی عصر میلا-
دیلر) ۳) کلاسیکلردن صونگغی دور (۱۱ - ۱۵نچی عصر میلادیلر.)
۴) تدنی دوری (۱۶ - ۱۸نچی عصرلر). ۵) یاڭا ادبیات دوری.
بونلرنڭ عمومی خصوصیتلری حقندە معلومات وعموما عرب
ادبیاتینڭ حجمن وخطوط عمومیەسن بیلگیلەو.

عملیات: اسلامیتدن ایلگری دورلرنڭ نثری حکایەلرن
اوقو. معلقات وباشقە جاهلی شعرلردن نمونەلر. قرآن کریم
وحدیثنڭ قصصغە پیغمبر واصحاب کرامغە عائد قسملرن اوقو.
حکمی آیتلردن بعضیلرن یادلاو. اوزونراق حکایە وقصەلرنڭ
مفهوملرن یازو هم آوزدن سویلەو. ابن رشد، ابن حوقل،

احمد بن فضلان، ابن بطوطه، ابن عربشاه کبی عرب سیاحلرینڭ
هم ابن الاثیر، ابن العبری کبی مؤرخلرنڭ اثرلرندن تورکی
قوملر حقنده یازلغان قسملرن مطالعه. عملیات وتطبیقاتنی
دوام ایتدرو.

آلتنچی صنف (۳ ساعت)

نظریات: ادبیات قاعدەلرن وعروضنی تکرارلاو. عرب
تلینڭ تاریخندن کیڭرەک وتولراق معلومات بیرو، هر دورنڭ
آلغه چقغانراق خصوصیتلرن آچو. چیت تللردن مثلا فارسی،
روم وهند تللرندن ترجمه ایتلگان اثرلر وآنلرنڭ عرب
ادبیاتنه تأثیری حقنده معلومات. ادبیات نفیسەدن باشقه تار-
یخی، دینی، جغرافی، ریاضی، فلسفی ولسانی قسملرن قصقه‌غنه
قاراب اوقو. صوڭغی عصر عرب شاعرلری، ادیب ومحررلری
بلەن طانشدرو.

عملیات: عربلرنڭ اسلامیتدن الکگی حیاتلری حقندەغی
اثرلر. جاهلی شعرلردن مهمرەک اورنلرن، خصوصا عربلرنڭ
طورمشلرن آچغراق کورسەتە تورغان قسملرن ئوگرەنو.
قرآن هم حدیثنڭ اسلام دینی تعلیماتنده هم دنیاوی حیاتقه
عائد قسملری. عموما قرآن وحدیثنی ادبیات قاعدەلری یاغندن

قاراو. عباسیلر دورنده جاهلیت دورینڭ شاعرلرینه تقلید ایتکان ابونواس. هارون الرشید دائره‌سنده‌گی شاعرلرنڭ بعض اثرلری. سیف الدوله یانینداغی ابوفارس، متنبی‌لر. ابوالعلاء، الوأواء. اندلس ادبیاتیندن حکم الثانی دوری شاعرلرندن بعض اثرلرنی اوقو. ساده صورتده یازارغه تله-گان ابوالعتاهیه‌لردن، کچوک ادبی اثرلر یازوچی (بدیعی قریست)-لردن مثلا جاحظنڭ التجلاء وفضائل الترکدن، ابوالقاسم البغدادی نڭ مقامه‌لرندن؛ ابن الحبیب النیشابوری نڭ الحمقاسندن بعض نمونه‌لر. کلاسیقلر دورندن صوڭغی شاعر وادیبلردن، اندلس‌ده الموحدلر دائره‌سندن، بغداداغی شاعر وادیبلردن حریری وطغرائی کبیلرنڭ اثرلرندن هم ماغزللرنی ماقتاوچی ابن طقطق وصفی الدین اسملی‌لر اثرلرندن نمونه‌لر. صوڭغی دورده مصر، سوریه، الجزائرده ظهور ایتکان شاعر ومحررلردن صفوت الساعاتی، عبدالله پاشا فکری، عبدالله ندیم، عائشه تیموریه، محمود پاشا سامی، الشیخ محمد عبده، ابراهیم بک المویلحی، احمد بک شوقی، حفنی بک ناصف، حافظ ابراهیم بک المویلحی، بستانی، ناصف یازجی، فارس الشدیاق، جرجی زیدان، ابرا-هیم یازجی، یعقوب صروف‌لر اثرلرندن نمونه‌لر. بولارنڭ یارتیسنده تله‌گان اوزنده ادبیات قاعده‌سی یاغندن قاری بلو. آیت، حدیث وشعرلردن حفظ. حکایه‌لرنی ایکنچی تورلی ایتوب یازوب بیرو وعربچه سویله‌ب بیرو.

طبيعيات

برنچى صنف (٣ ساعت)

علم نباتات: Ботаника

١. ئوسەملىك ھۈجەيرەلەرى ۋە ئانلارنىڭ تركيبلەرى ھەققىدە معلومات: غلاف ھۈجەيرە، پروتوپلازما، نەۋات، خلوروفيل بورتكالەرى، كراخمال، ھۈجەيرە عصارەسى، ھۈجەيرەنىڭ شكلى. نباتەنىڭ نسجى ۋە ئانىڭ نوعلارى. ھۈجەيرەنىڭ كوبەيوۋى.

٢. جرثومە (اسپور)لى اوسمەلىكلەر: بر گەنە ھۈجەيرەلى بولغان اوسمەلىكلەردىن باكتېرىيالەر ھەم اوسمەلىكلەرى. ئانلارنىڭ بولىنگەلە ۋايلە ھەم دە اسپورلارى يار دەمى ايلە كوبەيولەرى. يەشل توسمەگى صو اولەنلەرنىڭ (اولو تريكس، ووشېريا، اسپېروگيرا). كورەن وقزل توسمەگى صو اولەنلەرى. گومبەلەر (موقور، آرش آناسى، شامپېنون). طاش ۋە آغاچ موكلەرى (Лишайники)، عادى موكلەر ۋە ئانلارنىڭ ايشەيو رەوشلەرى (مارشانسىا، عادى موك). آپاغا، آت قويروغى، نبات كبريتى (плаунъ)لەر.

٣. اورلقلى اوسمەلىكلەر: اورلقنىڭ ياصالشى ۋە ئانىڭ كيسەكلەرى. طامرنىڭ رەوشى ۋە ياصالشى، ساپاقنىڭ رەوشى ۋە ياصالشى، ساپاقنىڭ تشريحى ياصالشى. ساپاقنىڭ رەوشن اوزگەرنوۋى.

ياپراقنڭ رەوشى وياپالشى و آنڭ وضعيتى. ياپراقنڭ تشريحى ياپالشى و آنڭ رەوشن اوزگارتووى. چەچەكلر و آنلرنڭ كيسەكلرى ونوعلرى. چەچەكلرنڭ وضعيتى. چەچەكلرنڭ نى رەوشدە تەماسلگە خذمت ايتولرى (فعل القاح). يەمشلر و اورلقلر و آنلرنڭ حاصل بولولرى. يەمشلرنڭ نوعلرى.

اورلقلى اوسملكلرنڭ آچق اورلقلى ويابق اورلقلى صنفلريدە بولنولرى. يابق اورلقلى اوسملكلردن هللخرماهى وانەليلر (چرشى ونارات).

يابق اورلقليلرنڭ وحيد الفلقە، ذات الفلقتين شعبەلريدە بولينولرى. وحيد الفلقەلرنڭ عمومى صفتلرى. وحيد الفلقەلردن صوغانليلر (زنبقيە)، خرمالر (نخليە)، صالاەليلر (نجيليە) عائلە-لرنڭ مهم اوسملكلرى. ذات الفلقتينلرنڭ عمومى صفتلرى. ذوالفلقتيەلردن طالليلر، دورت ياپراقليلر (صليبيە)، گل چەچەكليلر (ورديە)، كوبەلەك چەچەكليلر (شفويە)، زونتوكليلر (صيوانيە)، بادنجانيە (посленовыя) لر، ياصاما چەچەكليلر (مركبە) عائلە-لرندن مهم نباتلر. اوسملكلرنى عمومى صورتدە تصنيف. اوسملكلرنڭ يير اوستندە تورلى دورلردە بيرسى آرتىدن بيرسى ميدانغە كيلولرى مسئلەسى.

Зоологія علم حیوانات:

حیوان تنیندگی حجیره‌لری. بر حجیره‌لی وكوب حجیره‌لی حیوانلر. نسجلر واعضالر حقنده معلومات. آدم: اسكلیت وسویه‌كلر. عضله یعنی ایتلر. هضم واعضالری: آوز وتش، آش قازانی، اچه‌كلر، هضمگه یاردم ایته تورغان تورلی بزلر. آشنك آش قازانینده واچه‌كلرده هضم ایتلووی. قان، یورك وقان طامرلری. قاننك یورووی. طن آلو وآننك اعضاسی بولغان اوپكه. بویر وبول. تیری وآننك یاصالشی، تیر بزی. جمله‌ٔ عصبیه‌سی وآننك كیسه‌كلری، آرقه‌جلگی وعصبلر. هرقایوسیننك وظیفه‌لری. سیزولر: طوتو، ایسنو، طاتو، ایشتو وكورو وهرقا-یوسیننك اعضالری.

I. آرقه سویه‌كلی حیوانلر (حیوانات فقریه)

١ - ایمچه‌كلی حیوانلردن: دورت قوللیلر (مایمونلر)، یرتقچلر، كمیروچیلر، حشرات آشاوچیلر، قولی قاناتلیلر، قیطسیمانلر، طویاقلیلر، قابچقلیلر (كنگورولر). ایمچه‌كلی حیوانلر حقنده عمومی قارایش. ٢ - قوشلردن: یرتقچلر، طر-ماشوب طیرووچیلر، یاصی آیاقلیلر، چابوچیلر. قوشلر حقنده عمومی قارایش، ٣ - سوروب یوری تورغانلردن: كلته‌جلانلر تمصاحلر، طاش باقه‌لر، عادی جلانلر. ٤ - صوده وقوریده‌ده یشه‌ی تورغانلر (باقالر). ٥ - بالقلر وآنلر حقنده عمومی قارایش

II آرقه سویه‌کسزلر (حیوانات غیر فقریه)

١ - بوونلي حیوانلردن: کوب آیاقلیلر. حشرات وآنلردن طوري قاناتلیلر، قاناتی پوطاللیلر، قاطی قاناتلیلر، یاری قاناتلیلر. اورمه کوج صمان حیوانلر. قصلالر.

٢ - یومشاق تنلیلردن: ئه‌کم توکم وقابرچقلی باقالر. ٣ - سله‌وچنلردن: قولچه‌لیلر (سله‌وچنلر وسولکلر)، ج.ب صمانلر (تیر یخیلر)، طاصما صمانلر (تنیاSвиной солитеръ

٤ - تیریسی انلیلر، ٥ - بطنی الامعالر. Кишечно полостныя ٦ - اسفنجی حیوانلر. ٧ - ابتدائی حیوانلردن: آمیبلر، اینفوزوریه‌لر. حیوانلرنی عمومی صورتده تصنیف ایتو.

ایکنچی صنف (٣ ساعت)

حکمت طبیعیه — Физика:

مقدمه: جسم وآنک اوچ تورلی حالی: قاطی صییق وغازی جسملر، حادثهٔ حکمیه وکیمیویه. جسملرنک عمومی خاصه‌لری: تحیز. عدم تداخل، جایاق ایله کیکایوو مقیاس حرارملر، قابلیت انقسام، ذره فرضیه‌سی، ذره‌لرنک بر برسنه طارتولری، ذو مسامیت، قابلیت تضییق وئه‌لاستیقیت، ذره‌لرنک حرکتلری، قابلیت وعطالت. جسملرنک اوزونلقلرن وحجملرن اولچه‌و هم‌ده میقدار سوسقیتی ایله طانشدرو. جسملرنک آورلقلری وآنلرنی اولچه‌و.

میخانیك بحثی: فن میخانیكه‌نك موضوعی. حركت: مستقیمه ومنحنیه، متساویه ومتحوله، حركت متساویه‌ده سرعت، سرعت وسطیه، قوت، عطالت قانونی، كتله وآنك وزندن آیورماسی، موازنت، قوتلرنی اولچه‌و، قوتلرنی صزقلر ایله كورسه‌تو، مطلقی وموازی قوتلر وآنلرنك محصله‌لرن طابو، قوتلرنی تحلیل ایتو. جاذبهٔ ارضیه، مركزثقلت وآنی طابو. جاذبهٔ ارضیه تأثیری آستنده جسملرنك موازنتی. جاذبهٔ ارضیه تأثیری آستنده جسملرنك حركتی وآنده‌غی قانونلر. حركت رقاصیه وقانونلری. حركت دورانیه وقوهٔ عن المركزیه. ماشینه‌له وآنلرنك نوعلری وموازنتلری. عمل میخانیكی حقنده معلومات. عادی ماشینه‌لر: چغر، پولیس پاس، چغریق Воротъ, سطح مائل ماشینه‌لرده‌غی عمل نافع ومقاومت نافعه حقنده معلومات.

مایعات. صیوق جسملرنك خاصه‌لری. پاسقال قانونی، صوبه‌لدرمه‌سی. صیوق جسملرنك موازنتی ئوچون شرطلر. مایعلرنك یوغاریدن توبه‌نگه‌دن ویاندن بولغان قصولری، صو- فرلداوغی، بربر سنه طوتاش صاوتلرده‌غی برجنس مایعه‌نك موازنتی. برصاوتده برنیچه جنس مایعلرنك موازنتی. طوتاش ایکی صاوتده ایکی جنس مایعه‌نك موازنتی. آرخیمید قانونی. صیوق جسملر اچینه باطرلغان جسملرنك موازنتی وآنلرده اوچ تورلی حال. یوزگان جسملرنك موازنتی. کثافت: قاطی وصیوق جسملرنك

كثافتن طابو، بومه‌آره‌ئومېترلرى. توترسطحى، آثارشعريه، انتشار، حلول.

غازلر. غازلرنىڭ خاصه‌لرى: قابليت تضييق ئه‌لاستيقيت، قابليت اتساعيه. غازلرده پاسقال قانونى. هوا و آنىڭ آورلغى. هوانىڭ قصووى، توريچه‌للى تجربه‌سى، و آنىڭ ياردمى ايله هواقصوويڭ مقدارن طابو. تورى كومشلى .ومعدنى بارو ميترلردن بورن نمونه. باروميترلر ياردمى ايله هوا اوزگريشن بلو وبييكلكنى طابو. غازلرده ماريوت قانونى و آرخيمد قانونى. مانوميترلر. هواده اوچو: آئه روستات، ديريژابل وسپه‌للين، آئه‌روپلان. هواقصووى ايله فائده‌لانوب ياصالغان قوراللر: ليوير، طامزغچ، سيفون گچ، مخلية الهواء (هوا بوشاتقچ)، آلت تضييق بونلرنىڭ استعماللرى، ناصوصلر، سيفون.

طاوش بحثى: طاوش و آنى چغارغان وقتده جسم جزؤلرينىڭ قالطراولرى. طولقون و آنىڭ نوعلرى: موج عرضانى، موج طولانى. طاوشنىڭ هواده طولقونلر ياصاب طارالووى. طاوش طولقونلرينىڭ قاطى وصييق جسملر آرقلى كوچولرى. طاوشنىڭ سرعتى (هواده، صوده، قاطى جسملرده). هواده‌گى طاوش طولقونلرينىڭ اوزونلقلارن طابو، طاوشنىڭ كيرى قايتووى و آنىڭ قانونى. طنطنه. طاوشنىڭ شدتى (قاطيلق ويومشاقلغى). طاوشنىڭ پرده‌سى ياكه ارتفاعى (نچكه‌لك، يوانلغى) تتره‌وصانن بيلگيله‌و.

فاصلهٔ موسیقیه: سلسلهٔ صوتیه، غام، نوطه. طاوش خاصه‌سی وکلانه. لحن، انسان طاوشی وآنینگ حاصل بولووی. طاوشنی ایشیتو وقولاق. فونوغراف.

جیلیلیق بحثی: جیلیلیق وآنینگ منبعلاری. جیلیلیق تأثیری ایله قاطی، صیوق وغازی جسملرنینگ کینگایولاری. درجهٔ حرارت، سانتیغراد، ره‌ئومور هم فارنهایت مقیاس حرارتلاری وآنلارنی بر برسینه ئه‌یلندرو. قاطی، صیوق وغازی جسملرنینگ امثال انبساطلاری. جیلیلیقنینگ انتقال، تبادل وانشعاع طریقلاری ایله کوچولاری. جسملرنینگ جیلیلیقنی تورلیچه کوچرولاری. انشعاع طریقی ایله بیرولگان جیلیلیقنینگ کیری قایتووی. وآنینگ قانونلاری جسملرنینگ بر برسینه جیلیلیق بیریشولاری. بیرنینگ قویاش ایله جیلیتووی وجیماله‌ری. جیلیلیق مقدارلاری، حرور (کالوری) سعهٔ حروریه سعهٔ حروریه‌نی طابو. ارووطوکو وقانونلاری، ارووطوکو نقطه‌لاری، ارودە‌یه‌شولگان جیلیلیق. فوق ذوبان. انحلال. اریگان وطوکغان جسملرنینگ حجملاری اوزگارو. قصو آستنده بوزنینگ ارووی. تبخیر (پارغه ئه‌یله‌نو). قاینو وقانونلاری، قصو آرتدرلغان وکیمیتکان وقتلارده قاینو، پاپین قزانی وفرانقلین تجربه‌سی، نقطهٔ بحران (Критическая температура) حرارت خفیه تبخیر وتبخیر وقتنده استهلاک ایتو. هواده‌غی صووبخارلاری: چق، قراو، یغمور، قار وبوز، هواده‌غی یووشلیک ومقیاس رطوبت.

بخارلرده‌گی قوت: بخار ماشینالری، بینزین ونیفت ایله‌حرکت ایته تورغان موتورلری. قدرت (اینرگیا) حقنده معلومات وجایلقنڭ برنوع قدرت بولووی. قدرتلرنڭ بربرسینه‌ئیله‌نولری. بقای قدرت. جایلقده حقیقی صفر نقطه‌سی.

تجربه: تورلی بحثکه عائد ٢٠٠ قدر مسئله حل ایتدریلور.

اوچنچی صنف (٣ ساعت)

حکمت طبیعیه (١ ساعت)

مقناطیس بحثی: طبیعی وصنعی مقناطیسلر، ماده‌ٔ مقناطیسیه ومقناطیسلرنڭ بربرسینه تأثیرلری. بالتأثیر مقناطیسلنو، مقناطیسلاو، مقناطیس قطبلری: قطب شمالی وجنوبی. قوهٔ مقناطیسیه صزقلری، طیف مقناطیسی. برمقناطیسنی بولگله‌گنده کورنگان حال. مقناطیسیت ذرویه فرضیه‌سی. یرده‌گی مقناطیسیت، نصف النهار مقناطیسی، انحراف مقناطیسی، میل مقناطیسی، بوصله (کامپاس). یرده‌گی مقناطیسیلکنڭ اوزگاروی.

ایلیکتریك بحثی: ایلیکتریك ساکن: ایلیکتریك وآنڭ طارتوو أثری، وقاص ایلیکتریکی. ایکی تورلی ایلیکتریك: مثبت ومنفی ایلیکتریك. ایلیکتریکنڭ یرگه کوچووی، ایلیکتریکنی اوتکره‌تورغان واوتکه‌رمی‌تورغان جسملر. بالتأثیر ایلیکتریکلنو، (اینفلوکسیه) ایلیکترو سکوب، ایلیکتروفور،

ایلېکتریکنىڭ ناقل جسملرنىڭ طشلاپ طورووی. تضیوق ایلېکتریکی، ایلېکتریکنىڭ اوچلی جسملردن قاچووی، ایلېکتریک فرلداوغی، سیر صاعقه (یشن قایتارغچ). ایلېکتریک ماشینهسی وآنىڭ ایله تجربهلر. ایلېکتریک مقداری. اقتدار ایلېکتریکی، سعه ایلېکـ تریکیه. تکثیف ایلېکتریکی حادثهسی، مکثفه، لایدن شیشهسی وآنلردن باطاریهلر یاصاو. مکثفهلرنی بوشاتو.

ایلېکتریک محرک: ایلېکتریک آغومی، غالوانی هم وولطا تجربهلری. وولطا پیلی (ایلېمنتی). پیللرنىڭ ایکی قطبی. مثبت ومنفی قطبلر. ایلېکتریک آغومنىڭ قایسی قطبدن طابا یورووی. وولطا پیلینىڭ استقطاب ایتووی. استقطاب ایتمی تورغان پیللر: دانیېل، بونزین، لهقلانشه وغیرهده ایلېمینتلری. ایلېکتریک آغومنىڭ تورلی تأثیرلری. ایلېکتریک آغومینىڭ مقناطیسلرغه تأثیری هم آمپیر قاعدهسی، غالوانسکوپ. مقاومت ایلېکتریکیه، اوم قانونی. ایلېکتریک واحدلری: وولت، اوم، آمپیر. آمپیرمیتر، وولتامیتر، ریئوستات. ایلېکتریک آغومی تأثیری استنده جسملرنىڭ قزولری هم یاقتلق حاصل ایتولری. ایلېکتریک یاردهمی ایله یاقترتو، ایلېکتریکنىڭ لامپهلری، ایلېکتریکنىڭ کیمیوی تأثیرلری: صو وماحلرنی تحلیل ایتووی، وولتامیتر، تحلیل ایلېکتریقی قانونی (فارادای قانونی)، آککومولاتورلر، غالوانوپلاستیکی صنعتی. غازلر اچنده ایلېکتریک آغومی، قوس-

وولطائی، سوره کله‌تلگان غازلر اچنده ایلیکتریک آغزمی، گه‌یسله‌ر هم کروکس طروبالری، قاتود شعاعلری، ایلیکترون، رینتگین شعاعی، رادیو آکتیف جسملر، رادیوم جوهری. هواده‌غی ایلیکتریک، یه‌شن، فجر شمالی.

ایلیکتریک مقناطیسی: ایلیکتریک آغزمنگ بر ساحه مقنا-طیسه حاصل ایتووی. ایلیکتریک آغومی ایله مقناطیسله‌نو، مقنا-طیس ایلیکتریکی. صوله‌نوئیدلر، وآنلرنگ بر بر سینه تأثیرلری. مقناطیس ایلیکتریکی‌نگ تطبیقاتی. ایلیکتریک ازوانوغی، تیلیغراف ماشیناسی. تأثیر ایلیکتریکه‌رکی Электрома-гнитная индукція دوره اصلیه ودوره مقاثره‌لر، جریان اصلی وتالیلر. جریان تالیمنگ حاصل بولغان وقتلری. روهمقورف بوبینی وآننگ استعمالی. تیلیفون، میقروفون. دینا موماشین، ایلیکتریک موتورلری وآنلرنگ قوتی بر اورندن ایکنچی اورنغه، بر شکلدن ایکنچی شکلگه کوچرولوچون بولغان امقانلری. ایلیکتریک طولقونلری وآنلرنگ اوزونلقلری. چبقسز تیلیغراف. قدرت ایلیکتریقیه وبقای قدرت قانونی حقنده اساسلی معلومات.

بو اوقو یلنده حکمتدن ۱۰۰ قدر مسئله حل ایتدیرلور.

کیمیا Химія (۲ ساعت)

ماده وجسم وآنلرده‌غی اوزگارشلر. حادثه کیمویه. اختلاط

وامتزاج بقای ماده وقدرت قانونی. بسیط ومرکب جسملر، شبه معدن ومعدنلر، ذره وجزؤ فردلر، کیمیوی رمز ودستورلر.

مولدالحموضه، پانو، تحمض، مولدالحموضه مرکبلری: بلا-ماءلر، حمضلر، حامضلر، اساسلر، ملحلر، اوزون

مولدالماء، قیمت امتزاجیه، صو: آنی تحلیل وترکیب ایتوه محلوللر، ماءبلوری، مولدالحموضه‌لی صو.

آزوت، آزوتنک مولدالحموضه‌لی مرکبلری، نسبت معینه قانونی، نسبت متزایده قانونی، حامض آزوت آمونیاق، هوا.

کوکرت وآنک مولدالحموضه‌لی مرکبلری. حامض کبریت، کوکرتلی مولدالماء، ایکی جزؤ فردلی شبه معدنلرنک عمومی خصلتلری.

فوسفور وآنک مولدالحموضه ومولدالماء ایله بولغان مر-کبلری، حامض فوسفور، فوسفورلی مولدالماء. اوچ جزؤ فردلی شبه معدنلرنک عمومی خصلتلری.

مولد ملحلر Галлоиды: قلور، حامض قلورماء. بروم، ایود، فلئور. بر جزؤ فردلی شبه معدنلرنک عمومی خصلتلری. گەی لوساق پاکه حجملر قانونی. آووغادرو - ژیرار قانونی.

قاربون، طبیعی وصنعی کومرلر. حمض قاربون، بلاماء قاربون. عضوی جسملر: قاربونلی مولدالماءلر، اسپیرتلر، عضوی حامضلر، بسیط ومرکب ایفیرلر، قاربون مائیلر، زلالی مادەلر.

سيليسيوم، حمض سيليسيوم، كوارتس، قوم، قوم طاشى، سيليسيتلار، پيالا. معدنلر وآنلرنڭ عمومى خاصەلرى. پوتاسيوم وسوديوم وآنلرنڭ مركبلرى: آش طوزى، سودا، پوتاش، سيليترا. قالسيوم وآنڭ مركبلرى: ازويز طاشلرى، ازويز، گيپس مغنزيوم، آلومينيوم. صحرا اشپاطى، اسليودا، غرانيت، بالچق. بور. تيمر، چويۈن، قورچ. باقر، خليطەلر. قورغاش، آق قورغاش، توتيا، ترى كوش. قدرلى معدنلر: كومش، آلتون، پلاتينا، راديوم. مندليوفنڭ عنصرلرنى تصنيف طبيعيسى، قانون دورى.

دورتنچى صنف (۳ ساعت)

حكمت طبيعيه

ياقتيلاق بحثى: ياقتيلاقنڭ طوب طورى يورووى، كولەگە ويارم كولەگە، آى وقوياش طوتلونى ايضاح. كچكنە تيشكلر واسطەسيلە بر جسمنڭ خيالى حاصل بولر. ياقتيلاقنڭ سرعتى. شدت ضياء وقانونى. مقياس ضياء. ياقتيلاقنڭ كيرى قايتووى وآنڭ قانونلرى. مستوى كوزگيلر وآنلردە خياللرنڭ ياصالووى. متلاقى كوزگيلر، كالەى ديسكوب. كروى كوزگيلر: مقعر ومحدب كوزگيلر وبو كوزگيلردە خياللرنڭ حاصل بولولرى ومحراقلر. ياقتيلاقنڭ صنووى وآنڭ قانونلرى. قريتيقە انكسار، حدزاديەسى،

انعكاس تام. منشورلر وآنلر آشا ياقتيلقنك صنووى، انعكاس تاملى منشور. سراب حادثه سى. عدسه لر: عدسات مقعره، عدسات محدبه، ياقتيلقنك عدسه لر آرقلى صنووى، عدسه لرنك محراقلرى، عدسه لرده خياللرنك ياصالووى. ياقتيلقنى تحليل ايتو، طيف ضيائى، وطيفداغى توسلر، طيف توسلرين قوشو ايله آق نور حاصل بولو، تمامى توسلر، جسملرنك توسلرى، قوس وولتائى طيفى، قوياش طيفى، فراونهوفه ر صزقلرى، طيف ضيائى، طيف حرورى، طيف كيمووى، تحليل طيفى، اسپيكتروسكوپ (طيف بين). تحليل طيفى نك تطبيقاتى. ياقتيلقنك كيمووى تأثيرلرى، فلئوره سسانس، فوسفوره سسانس، بوت مظلم، خيال فانارى (سحرلى فنار)، زوأوتروپ، كينيماتوگراف، ميكروسكوپ، پيهوكل، هيئت دوربينى. كوز وآنداغى خياللرنك ياصالووى وكوزلكلر. ياقتيلقنك سبب حصولى حقنده تصور، تموج، ماقسيوه ل فرضيه لرى. احوال جويه حقنده معلومات. ١٠٠ قدر مسئله حل ايتدريلور، كوبسى اول گى يللرده اوقولغان بحثلرگه عائد قيدرراق مسئله لر بولور. بوندن صوڭره اولگى يللرده اوقولغان بحثلر تكرار ايتدريلوب عمومى برخلاصه ياصالور.

Минералогія — علم معادن وطبقات الارض

Кристаллографія- مبحث بلور и Геологія-: بلورى وغير بلورى جسملر حقنده معلومات. بلورلرنك نوسولرى همده بوز-

لوی حاصل بولو ئوچون بولغان شرطلر. ثبات زوایا قانونی. تناظر قانونی. اشتقاق قانونی. تلخیص نظریه‌سی.

بلور سیستیمه‌لری: مکعب سیستیمی، قاعده‌سی مربع بولغان منشور قائم سیستیمی، منشور ذوستة الوجوه سیستیمی، منشور معینی قائم سیستیمی، قاعده‌سی معین بولغان منشور مائل سیستیمی، منشور منحرف وغیر متناظر سیستیمی.

مبحث معادن Минералогія: معدنلر وعلم معادن حققنده معلومات معدنلرنڭ مکمی خاصه‌لری: تفلیق Спайность، قاطیلیق، شفافلق، یالطراو، تووس، ذات الالوان. کثافت. معدنلرنڭ کیمیوی خاصه‌لری. محلاج (паяльная трубка) وآنڭ معدن-نچه‌لکده استعمال ایتلووی. معدنلرنی تصنیف ایتونڭ اساسلری. طبیعی کولچه حالنده‌گی معدنلر وشبه معدنلر (آلتون. پلاتین، باقر، آلماس، غرافیت، کوکرت). کوکرت ایله بولشکان معدنلر: مثلا تیمر، باقر، قورغاش وتری کموشنڭ کوکرت ایله امتزاجیندن حاصل بولغان معدنلر. معدنلرنڭ مولد ملح (Галлоидъ) لر ایله بولغان مرکبلری: آش طوزی، فلئور کا-لسیوم. معدنلرنڭ مولد الحموضه ایله بولغان مرکبلری: صو، محض حدید مقناطیسی، کوارتس. سیلیس ایله بولغان مرکبلر: اسلیودا، صحرا اشپاطی (اورتوقلاز، آلبیت). حامض کبریت ایله بولغان مرکبلر (گیپس). حامض قاربون ایله بولغان مرکبلر

(کالسیت، مالاخیت). حامض فوسفور ایله بولغان مرکبلر (آپاتیت).
طاش کومری و آنینگ تورلی جنسلری، طورف، کهربه، نفت

صخره‌لر حقنده عمومی معلومات، بسیط صخره‌لر: ازویز طاشی، و آنینگ نوعلری بولغان مرمرلر. مرکب صخره‌لر: غرانیت، پورفیر، بازالت، غنایس. صخره‌لرنی مطالعه و تدقیق اوچون مجهروسقوب استعمالی. اوولغان صخره‌لر: بالچق، قوم، طوفراق قاطلاوی. اوقماشقان صخره‌لر: قوم طاشی، بالچق طاشی. معدن رودالری و آنلرنی چغارو اصوللری. قورغاش، کومش، باقر، تری کومش، تیمر رودالری.

علم طبقات الارض: ییرکره‌سی حقنده عمومی معلومات: ییرنینگ شکلی و زورلغی، ییرنینگ ایچکی و طشقی یاصالشی، قزیلر و دینگزلر، هوای نسیمی. صیوق حالده‌گی صونینگ گیولوگی تأثیرلری: ییر آستنداغی صولر، چشمه‌لر، آرتزیان قیولری. صونینگ صخره‌لرگه کیمیوی تأثیرلری. معدنلرنینگ و صخره‌لرنینگ صو تأثیری ایله تحلیل ایتولری. صونینگ میخانیکی تأثیرلری، صو طرفندن آشالو، ایرماق (Оврагъ) لر حاصل بولو، بولین وادیلر. دلتا. صخره‌لرنینگ اوولولری، دینگز صولرینینگ تأثیرلری.

قاطی حالده‌گی صونینگ گیولوگی تأثیرلری: یلغه بوزی، غلاجیه‌لر حاصل بولو، مورینه‌لر.

يەر قابىغىنىڭ كوتەرىلۋى ھەم چوگۋى: دىڭگىزلارنىڭ بىلەك آقرونلق ايله چوگۋى وكوتەرىلۋى. طاۋلار حاصل بولو.

ۋولقان حادثەلرى: يانار طاۋلار، يانار طاۋى چقغانلق حاصل بولغان نرسەلر، يانار طاۋلرىنىڭ ياصالشلرى، اسسى صو منبعلرى، غايزيرلار.

زلزلە حادثەلرى: بىر تىرەۋلرو آنلارنىڭ سببلرى. آنلارنىڭ اهمىتى.

يەر قابىغىنىڭ ياصالشى: صخور رسوبيەنىڭ يەر قابىغىنىڭ اوستندە بولووى. صخرەلرنىڭ بربرسىدە نظر ايسكيدكلرن وياتقا- لقلرن بلو، جانلى جسملر قالدقلرىنىڭ صاقلانولرى، متحجرات = مستحاثات. اولگى گېولوگى دورلردەگى حيوان واوسملكلرنىڭ عمومى حاللرى. گېولوگى سېستېم حقندا عمومى فكر.

گروپپا وسېستېملار حقندا عمومى قاراش: آرخېيس گرو- پپاسى. آرخېيزوئيس گروپپاسى، پالېئوزوئيس گروپپاسى، مېزو- زوئيس گروپپاسى، كاينو زوئيس گروپپاسى.

بيشنچى صنف (٣ ساعت)

نباتات وظائف الاعضاسى: Физіологія раст.

I. عضوى جسملرنىڭ حاصل بولوۋى هم قدرت (Энергія)نىڭ اوسملكلر طرفندن جيولووى: اوسملكلرنىڭ تركيبنده كرگان

كومۈرى عنصرلر. ئۆسىملىكلەردەگى عضوى جسملرنىڭ مىسللرى:
زلال، قاربون ماييلر، مايلر، حامضلر، آلكالوئيدلر.

ئۆسىملىكنىڭ ئۆزىدەگى يەشل‌مادە ياردەمى ايلە كومر هم قوياش قۇۋۋتىنى اوزىگە قوشووى (تمثيل ايتىشى)، يەشل مادە ياردەمى ايلە عضوى جسملرنىڭ (ياناتورغان جسملرنىڭ) معدنى جسملردن (يانمەي طورغان جسملردن) حاصل‌بولووى. خلورفيل وآنىڭ نبات يەشلىگىنىڭ كومرنى ئۆزىگە قوشوۋالىشدەغى رولى. كومرنى تمثيلدن حاصل بولغان مادەلر. يەشل مادەسى بولماغان ئۆ-سىملىكلرنىڭ كومرنى ئۆزلرىگە قوشولرى.

ئۆسىملىكلرنىڭ آزوتنى ئۆزلرىگە قوشولرى. طوفراقدە سىليترا (دارى طوزى) حاصل بولو. بقلىيە عائلەسىدەگى ئۆ-سىملىكلرنىڭ بوباغىدەگى خصوصيتى. ئۆسىملىكلرنىڭ معدنى مادەلرنى (كول مادەلرىنى) ئۆزىگە قوشووى. اچىلىك آزقلى مادەلر اريگان سودە نباتنى ئۆسترو.

نبات آزقلانوويىنىڭ ميخانيزمەسى. غازومايعلرنىڭ نباتكە كرولرى: غازومايعلردەگى انتشار و حاول خاصەلرى. مسامەلر. نسغلر و آنلرنىڭ توبەندن يوقارىغە ويوقارىدن توبەنگە طابا يورولرى. ئۆسىملىكلردە جسملرنىڭ نى رەوشچە ئۆزگارشكە اوچرا-غانلغن اورلقلر شطقان وقتدە تدقيق ايترو.

II. عضوى جسملرنىڭ، نباتات اچىدە بوزلولرى (تحلّلرى) وقدرت طارالو.

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

ئوسیملکلرنڭ طن آلولری. آچو (خصوصا تمر کثرلی). چرو. آچتقچلر (مایه‌لر).

میقروب جسملرنڭ طبیعتده بعض جسملرنڭ (آزوت، کوکرت کبی) دوران دائمه‌خدمت ایتولری. تعقیم (Стерилизація) یوغوشلی آورولرغه سبب بولا تورغان میقروبلر. یوغوشلی آورولرغه آشلاو ایله قارشو طورو.

III. ئوسوننڭ فیزیولوغیاسی هم ده‌نباتلرنڭ ره‌وشی. ئوسو حققنده معلومات (تورگور، پلازمولیز)

طامر، ساباق ویافراقلرنڭ ئوسو ره‌وشلری. ئوسوگه یلیلقنڭ، یاقتیلقنڭ، ییر طارتووینڭ تأثیری.

ئوسیملکلرنڭ تورلی ره‌وشده بولغان حرکتلری. ئورمه‌لی تورغان اوسیملکلر. ئوسیملکلرنڭ یوقوسی. میموزا یافراقلرینڭ حرکتی. ئوسیملکلرنڭ سربست حرکتلری.

نباتلرنڭ شکللرینڭ طشقی واچکی شرطلرغه قاراب ئوزگاروی.

علم تشریح وعلم وظائف الاعضاء انسانی

Анатомія и Физіологія

جانلی جسملر وآنلرنڭ علامه‌تلری. حجیره وآنلرنڭ یاصالشلری هم ده ترکیبلری. نسجلر وآنلرنڭ یاصالشلری هم اساسی خاصه‌لری. نسج بشروی، نسج هضم، نسج غضروفی، نسج عظمی، نسج عضلی، نسج عصبی. قان وآنڭ ترکیبی هم خاصه‌سی.

اسکلیت هم آننگ کیسه‌کلری، سویه‌کلرننگ شکللری و آ-
نلرننگ یاصالشلری، عضله‌لرننگ یاصالشلری آنلرننگ شکللری
هم‌ده سویه‌کلرگه یه‌بشولری. عضله‌لرننگ قصقاروولری، عضله-
لرننگ اشی. انسان حرکتی‌ننگ تورلی ره‌وشلری. عضله‌لرننگ
ئولدووی، بقون گه‌وده‌ننگ ئولدووی، اسکلیت هم عضله‌لرننگ
حفظ الصحه‌سی.

قاننگ اهمیتی‌حر و آننگ کتی، قان یوری تورغان اعضالر،
یوره‌کننگ یاصالشی و آنداغی بولمه‌لر، شریان وریدلرننگ
حه‌ملری، اوعیهٔ شعریه، یوره‌کننگ حرکتی، قاننگ یوروک بولمه-
لرنده ربحون ته‌ننگ ئه‌یله‌نوب یوروووی. قان آغرویننگ سرعتی
وقصووی، طامر تیبروی، یوره‌کننگ قوهٔ عصبیه‌سی.

لنف و آننگ یوروووی و آننگ وظیفه‌سی، یرغوشلی آوروللر
و آنلر ایله انسان ته‌نیننگ طارتشووی.

تنفس اعضالری، شریان شزن ایله اوبکه‌لرننگ یاصا-
لشلری، تنفس‌ننگ میخانیککی وکیموی آثاری، صورولغان
وچغارلغان هواننگ مقداری، تنفسننگ قوهٔ عصبیه‌سی، تیری ایله
طن آلو، طورا تورغان بورطلرننگ هواسی، طبیعی وصنعی
تجدید هوا، یاغو.

هضم اعضالری. آوز. تشلرننگ یاصالشلری و آنلرننگ
توشولری، هضم یولیننگ یاصالشی، غذالر: حیوانی، نباتی. مهم

غدەلرنڭ ترکیبی. توکرک بیزلری وتوکرکنڭ هضمغه تاثیری. یوطو. عصارۂ معدویه وآنڭ هضمغه تأثیری. پانقره آس، عصارۂ پانقره آسیه‌نڭ هضمغه تأثیری. امتصاص. اچه‌کلرده‌گی زغابه‌لرنڭ وظیفه‌سی. تمثل. هضمنڭ حفظ الصحه‌سی.

افراغ واعضالری، بویرنڭ یاصالشی، بول وآنڭ خاصه وترکیبی، تیریننڭ یاصالشی، آنڭ هم افراغ هم تنفس اعضا-سی بولووی، تیریننڭ حفظ الصحه‌سی، حرارت غریزیه، کیوم. کیومنڭ حفظ الصحه‌سی.

جملۂ عصبیه: مجمورۂ عصبیه والیاف عصبیه، نیرون، تأثیرا-تنڭ اعصاب بویلاب یوروی، مخ شوکی، مخ مستطیل، دماغچه، دماغ ونصف کرات دماغیه. افعال عصبیه، انعکاس عصبی. دماغنڭ وظیفه‌سی وآنڭ قوۂ ادراکیه‌نڭ مرکزی بولووی. دماغچه ومخ مستطیلنڭ وظیفه‌سی. جملۂ عصبیه‌نڭ حفظ الصحه‌سی.

سیزو واعضالری: کورو وکوز، ایشتو وقولاق، ایسنه‌و وبورن، تەم سیزو وآنڭ اعضاسی، طوتوسی وآنڭ اعضاسی. سیزو اعضالریننڭ هر بیرویننڭ حفظ الصحه‌سی، تمثل.

حساب

بیرنچی صنف (٤ ساعت)

بر عددنڭ ایکنچی عددگه قابل تقسیم بولووینڭ علامتلری. اصلی وغیر اصلی عددلر. عددلرنی مضروب اصلیلرغه آیرو.

قاسم مشترك اعظم، برنیچه عددنڭ قاسم مشترك اعظمن تابو یوللری. مثل مشترك اصغری. برنیچه عددنڭ مثل مشترك اصغرن طابو.

کسر عادی: کسر و آنڭ حصولی حقنده باشلانغچ معلومات. کسر عادی و آنڭ خاصه‌لری، اختصار، ترحیم مخرج. بر عددنڭ معین اولوشلرن تابو، بعض اولوشلری معلوم بولغان بر عددنڭ اوزن طابو. کسر عادیه‌نڭ اعمال اربعه‌سی: جمع، طرح، ضرب، تقسیم. کسرنڭ قیمة حقیقیه‌سن طابو.

کسر اعشاری: کسر اعشاری حقنده باشلانغچ معلومات. کسر عادی ایله اعشاری آره‌سنده‌گی آیورمه، کسر اعشاریده بولغان خاصه‌لر. کسر اعشاریه‌نڭ اعمال اربعه‌سی: جمع، طرح، ضرب وتقسیم. کسر عادیه‌نڭ اعشاریگه تحویلی، بر کسر عادیه‌نڭ دوری بولوب بولماون تعیین، کسر عادیلرنڭ دوری بسیط یا که دوری مرکبکه ئه‌یله‌نولرن تعیین. کسر اعشاریلرنی کسر عادیگه تحویل: دوری بولغان کسرلرنی کسر عادیگه‌تحویل، کسر اعشاریه‌نڭ قیمت حقیقیه‌سن تعیین. میترسیستیمی و آڭا کسر اعشاریه‌نڭ تطبیقی.

٣٠٠ له‌ب مسئله‌حل ایتدریلو.

هندسه‌دن: خط ونوعلری زاویه‌لر ونوعلری، مثلث، مربع، مستطیل، معین، متوازی الاضلاع، دائره کبی شکللر و آنلرنڭ بعض مهم خاصه‌لری. وآنلرنی غایت عملی روشده اولچه‌و

اصوللری. مکعب، منشور، اهرام، اسطوانه، مخروط، کره کبی مجسم شکللر وآنلرنی اولچەو اصوللری ایلەعملی وعیانی صورتدە طانشدرو.

ایکنچی صنف (٢ ساعت)

رفع وجذر: رفع، مرفوع، قوۀ رفعیه، جذر، مجذور، قوۀ جذریه. بر عددتام یا که کسرنڭ مربعی، ذوحدین مربعی وبو عددنڭ جذر مربعی، بر عددنڭ مکعبی جذر مکعبی، کسرنڭ مکعبی وجذر مکعبی.

نسبت وتناسب: نسبت حقنده باشلانغچ معلومات، نسبت عددی وآنڭ خاصەلری. نسبت هندسی وآنڭ خاصەلری. بر نسبتده مجهول بولغان حدنی طابو، نسبتنڭ حدلرین اختصار، بر نسبتدەگی کسرلی حدلرنی بتررو، نسبت معکوسه. تناسب: تناسبنی اختصار ایتو، تناسب عددی وآنڭ خاصەلری، تناسب عددیدە مجهولنڭ قیمتن طابو، قیمت وسطیەنی طابو. تناسب هندسی وآنڭ خاصەلری، تناسب هندسیدە مجهولنڭ قیمتن تابو. تناسب متوالیه وآنڭ خاصەسی. مقادیر متناسبه، ثلاثۀ مفردە قاعدەسی، ثلاثۀ مرکبه قاعدەسی. فائض: فائض مفرد وفائض مرکب. ویکسللرنی اسقونطو ایتو. بر عددنی معلوم مقدارلر ایله مبسوطا یا که معکوسا متناسب اولوشلرگه تقسیم ایتو. شرکت قاعدەسی. خلیطه. ٢٠٠ لەب مسئلەحل ایتدرلور.

علم جبر

اوچنچی صنف (۲ ساعت)

باشلانغچ معلومات: كمیات جبریه، علم جبر موضوعی، حسابدن جبرگه كوچو ئوچون تمرینلر، حساب ایله جبر آراسیده آیرمه، علم جبرده مستعمل حرف و اشارتلر. جبر اصطلاحلری: افادهٔ جبریه، حدلر: بر ایكی و كوپ حدلی افاده‌لر. افادهٔ جبریه‌نینگ درجه‌سی، امثال، حدود متشابهه و آنلرنی اصلاح. ذوحدود كثیره‌نی تنظیم، افادهٔ جبریه‌نینگ قیمت عددیه‌سی. مثبت و منفی كمیتلر حقیده اجمالی معلومات. عملیات جبریه: جمع جبری. ذوحدواحدلرنی جمع، ذوحدین و ذوحدود كثیره‌نی جمع، كمیات جبریه‌نی مثبت اشاره‌لی معترضه اچیده آلو و آندن چقارو. طرح جبری: ذوحدواحدلرنی بر بریسیدن طرح، ذوحدود كثیره‌لرنی طرح، كمیات جبریه‌نی منفی اشاره‌لی معترضه اچینه آلو آندن چقارو. زائد و ناقص اشاره‌لرینینگ خصوصی معنالری. كمیات جبریه آراسیده مقایسه. ضرب: عین كمیتلرنی بر بریسیده ضرب، حاصل ضربینینگ اشاره‌سی، ذوحدواحدلرنینگ ضربی، ذوحدود كثیره‌لرنی بر بریسیده ضرب. بر مجموع و یا تفاضلنینگ مربع و مكعبی. ایكی كمیت مجموعینینگ فضالریله حاصل ضربی.

تقسیم: خارج قسمتنڭ اشارەسی، عینی کوپەیتلرنی بربیرسیگە تقسیم، ذوحدلرنی بربیرسیگە تقسیم، ذوحدنی وذوحدودنی ذو-حدواحدگە تقسیم، ذوحدودکثیرەنی بربیرسیگە تقسیم، خارج قسمتنڭ درجەسی. افادۀ جبریەلرنڭ تماما تقسیم ایتیلووی ئوچون لازم بولغان شرطلر.

مضروبانە، آیرو، قاسم مشترک اعظم، مثل مشترک اصغر، کسر جبری: کسر جبری ایلە کسر عددی آراسیدەگی فرق، کسورات جبریەدە بولغان خاصەلر، اختصار. کسورات جبریەنڭ اعمال اربعەسی.

برنچی درجە معادلەسی: مساوات، معادلە وعینیت، معادلەدە مجهول، معادلەنی حل، معادلەنڭ درجەسی، معادلەنڭ حدلرین بر یاقدین ایکنچی یاققە کوچرو وکسردن قوتقارو حقندەگی متعارفەلر. معادلەنڭ نوعلری. بر مجهوللی برنچی درجە معادلەسن حل، معادلەلرنی حل قیلو اوچون ضرور بولغان جبر عملیەلری. ایکی وکوب مجهوللی برنچی درجە معادلەلرنی حل قیلو: افناء، اقامە، تسویە اصوللری. بیرلگان مسئلەنڭ شرطلری بویچە معادلە قورو. معین وغیر معین مسئلەلر، منفی حللر ومعناسی، غیر ممکن حاللر، غیر معین نتیجەلر. برنچی درجە معادلەسن مناقشە. ٥٠٠لەب تمرین ومسئلە.

دورتنچی صنف (۲ ساعت)

رفع وجذر: رفع وقوت، اس نظریه‌سی، ذوحد واحدلرنی رفع، کسر جبریلرنی رفع، ذوحدینلرنی رفع اوچون نیوتون قاعده‌سی، ذوحدود کثیره‌لرنی رفع. جذر: بر جذرنڭ درجه‌سی، حاصل جذرنڭ اشاره‌سی، منطق وأصم بولغان جذور، موهوم کمیتلر حقنده اجمالی معلومات، مشابه جذورلر. ذوحدواحدلرنڭ جذری. بر حاصل ضرب وخارج قسمتنڭ جذری، ذوحدود کثیره‌لرنڭ جذر مربع ومکعبی.

اصم کمیتلر: اصم کمیتلر حقنده باشلانغچ معلومات. اصم کمیتلرنی اختصار، درجه‌لرنی برله‌شدرو، اصم کمیتلرنی جمع، طرح، ضرب، تقسیم. آنلرنڭ رفع وجذری.

درجهٔ اولی معادله‌سن تکرار.

ایکنچی درجه معادله‌سی: ایکنچی درجه معادله‌سینڭ عمومی شکلی، تام وناقص معادله. ناقص معادله‌لرنی حل ایتو روشی، تام معادله‌لرنی حل ایتو، درجهٔ ثانیه معادله‌سینڭ جذرلرننڭ بولغان خاصه‌لر ایکنچی درجه معادله‌سنه قایتاروب بولغان معادله‌لر. معکوس معادله، ذوحدین معادله‌سی. سلسلهٔ عددیه وآنڭ خاصه‌سی، حدلر مجموعی، سلسلهٔ عددیه‌نی مسئله‌لرگه تطبیق. سلسلهٔ هندسیه وآنڭ خاصه‌سی.

لغاریتمه: لغاریتمه حقنده باشلانغچ معلومات، لغاریتمه‌لرنڭ

خاصه‌لری، لغاریتمه جدوللریننگ اهمیتی وصورت استعمالی، لغاریتمه ایله اجرا ایتیلگان جبر عمللری. فائض مرکب. ۰۰۵له‌ب مثال ومسئله.

هندسه

ایکنچی صنف (۲ ساعت)

باشلانغچ معلومات: جسم هندسی، سطح، خط، نقطه. هندسه‌نینگ تعریفی وتقسیمی.

هندسهٔ مستویه:

خط مستقیمده بولغان خاصه‌لر، مستقیم قطعه‌لرنی جمع، طرح وضرب — زاویه. زاویه‌لرنی مقایسه، جمع، طرح وضرب، مجاور زاویه‌لر، قائمه‌ماده منفرجه زاویه‌لر، مقابل زاویه‌لر، عمود، مائل. — زاویه‌لرنی اولچمو: محیط دائره، زاویهٔ مرکزیه‌لر ایله قوسلر آره‌سیداغی مناسبت حقیده قسقچه معلومات. منقله استعمالی. — مثلث، مثلثلرنینگ نوعلری، مثلثلرنینگ تیگزلیگی، مثلثنینگ ضلعلری وضلعلری ایله زاویه‌لری آره‌سیداغی مناسبت، عمود ومائللرده بولغان خاصه‌لر، مثلث قائم الزاویه‌لرنینگ مساوی بوللری. اساسی مسئله‌لرنی حل ایتو. — موازی خطلر، ایکی موازینینگ اوچنچی بر خط ایله کیسلوویدن حاصل بولغان زاویه‌لر

آرەسىدەغى مناسبتلار، ايكى خط مستقيم موازى بولولار
اوچون كەرەك بولغان شرطلار، ضلعلارى بربريگە موازى ياكى
عمود بولغان زاويەلار، مثلثنىڭ اوچ زاويەسى مجموعى. ــ دورت
ضلعلى شكللار: منحرف، شبه منحرف، متوازى الاضلاع، مستطيل
معين، مربع وبولاردە بولغان خاصەلار ــ مضلعلار حقىدە عمومى
معلومات، منتظم وغير منتظم مضلعلار. بر مضلعنىڭ ايچكى وطشقى
زاويەلارى مجموعى، مضلعلارنىڭ تيگزلگى.
دائرە ومحيط دائرە حقىدە ابتدائى تعريفلار. دائرەلارنىڭ
تيگزلگى، قطردە بولغان خاصەلار. وترايلە دائرە قوسى آرەسىدەغى
مناسبتلار، مركزدن وترگە توشرلگان عمود وآندە بولغان خاصەلار
وترلار ايلە مركزدن براقلقلارى آراسىدەغى مناسبت ــ خط
مماس وآندە بولغان خاصەلار، ايكى موازى آرەسىدە محصور
قوسلار ــ بر دائرەدە بولغان زاويەلار وآنلارنى اولچەو ــ دائرە
لارنىڭ بربرىگە بولغان وضعيتى ــ دائرەنىڭ ايچىدە وطشىدە رسم
ايتلگان مضلعلار ــ محيط دائرەنى وآنىڭ كيسەكلارن اولچەو.
شكللارنىڭ سطحلارن اولچەو: سطحلارنى اولچەو حقىدە عمومى
معلومات، سطحلارنى اولچەو اوچون واحد قياسى ــ مستطيل، مربع
متوازى الاضلاع، مثلث هم معيننىڭ مساحەسن طابو ــ شبه
منحرف نىڭ ساحەسن طابو ــ مضلع منتظم، دائرە وقطاع دائرەنىڭ
ساحەسى، غير منتظم شكللارنىڭ سطحى ــ فيثاغورث دعواسى ــ
شكللارنى بربرىگە نسبتلەو ١٥٠ قدر تمرين ومسئلە.

اوچنچی صنف (٢ ساعت)

هندسهٔ مستویه‌دن: متناسب خطلر حقنده معلومات، موازی
لار واسطه‌سیله بر خط مستقیمنی متناسب قسملرگه تقسیم
تو، بر مثلثنینگ ضلعلرین متناسب قسملرگه تقسیم ایتو ـ مشابه
للر: مثلثلرنینگ بربرسیگه مشابهتی وبونینگ اوچون کیره‌ک
لغان شرطلر، مشابه مثلثلرنینگ محیطلری ایله ساحه‌لری آرا ـ
سنده‌غی نسبت. بر مثلث قائم الزاویه‌نینگ رأسیدن وتر قائمه‌سیغه
شرلگان عمودنینگ خاصه‌لری ـ مشابه مضلعلر وبونلرنینگ مشا ـ
قی اوچون کیره‌ک بولغان شرطلر، مشابه مضلعلرنینگ محیطلری
له مساحه‌لری آره‌سنده‌غی نسبت

هندسهٔ مجسمه:

مستویلرنینگ وضعیتین بیلگیلو، خط مستقیم ایله مستوینینگ
بربرسیگه بولغان وضعیتی، مستویگه عمود ومائل بولغان خطلر
ونلرده‌غی خاصه‌لر، مستویگه موازی بولغان خطلر. ـ مستو ـ
نینگ بربرسیگه بولغان وضعیتی: موازی سطحلر، موازی
ستویلر آراسنده‌غی خط مستقیم کیسه‌کلری، بربرسیگه عمود
لغان مستویلر ـ مستوینینگ زاویه‌سی، مستوینینگ زاویه‌سیله
اویهٔ مسطحه‌سی آره‌سنده‌غی مناسبتلر ـ زاویهٔ ذووجوه
ثیره یاخود زاویهٔ مجسمه،

کوب یاقلی شکللر: ذو وجوه کثیره مقدمه باشلانغچ معل
مات، هر بر ذو وجوه کثیرهنڭ ذووجوه اربعهگه بولینوو
— مشور ومتوازی السطوحلر وبولرده بولغان خاصهلر، مکعبلر.
اهرام، اهرامده بولغان خاصهلر، اهرام ناقص، ذووجوه کثیر
منتظمه — اشکال دورانیه: اسطوانهنڭ حصولی ونوعلری، ب
مخروطنڭ حصولی، مخروط ناقص، کره وآنده بولغان خاصهلر

جسملرنڭ سطحلرن اولچاو: مشور واسطوانهنڭ سطحی
بر اهرام منتظم ایله اهرام ناقصنڭ سطح جانبیسی، بر مخر
ایله مخروط ناقصنڭ سطحی.

جسملرنڭ حجملرن اولچاو: متوازی المستطیلات ای
مکعبنڭ حجمن طابو، متوازی السطوح، مشور واسطوانهنڭ حجم
اهرام، مخروط وکرهنڭ حجمن اولچاو.

تطبیقات عملیه. یر اوستنده خط مستقیم رسم ایتمك، یر
اوستندهگی خطلرنی اولچاو، مساحه زنجیری، یر اوستندهگی
خطلرنی کاغذگه توشرو، مقیاسات، یر اوستندهگی زاویهلر
اولچاو، غرافومیتر، بوبرسیده عمود خطلر رسم ایتو، معمار
کونیهسی، طوغریدن طوغری اولچاوی ممکن بولماغان مسافهلر
استخراج ایتو.

خریطه وپلان آلو وبونده استعمال ایتلگان مشهور اص
للر. ایکی نقطهنڭ بییکلگی آرهسندهغی تفاضلنی طابو.
سطحدهغی ۲۰۰ قدر تمرین ومسئله.

مثلثات خطلری: هئلسه تمام بولغاچ جیب، تجیب، مماس، ...ام مماس، قاطع، تمام قاطع کبی مثلثات خطلری وآنلرنـك ...زگارشلری حقده شاکردلرگه تصقچهغـنه معلومات بیریلور.

علم هیئت

دورتنچی صنف (٢ ساعت)

یرنك شکل وکورنشی، افق مرئی وحقیقی. شاقول خطی... ...ت الرأس. اجرام سماویه‌نك طلوع وغروبی. شمـال وجـوب ...رده شرق وغرب خطلری. (جهات اربعه) نصف النهار دائره‌سی ...آنی بیلـگوله‌و. قویاش ساعتی. (ГНОМОНЪ) نصف النهارخطی. ...برام سماویه‌نك حرکـت یوسه‌سی وآنده‌غی قانونلر. محـور ...لم، معدل النهار دائره‌سی. یرثوستده‌گی اورنلرنك ثوزگا... ...روی سببلی کوك خریطه‌سینك ثوزگارشی. کرهٔ سمانك حرکـت ...ورانیه‌سی بارلغن فرض ایتکان وقت کیلوب چقغان مشکللك. ... کرهٔ سمانك بزگه کورنگان منکورحرکتنی، ارضنك ثوشی ...رگه کورنگان یاقده کیریسینه ثه‌یله‌نووی بلـن ایضـاح ایتـو ...برام سماویه‌نك کرهٔ سماده‌گی اورنلارن بیلـگوله‌و، میل ومطالع. ...ه سمانك محور عالم تیره‌سنده‌گی مرئی حرکتنك متساویلغی. ...طح ارضده‌غی نقطه‌لرنك وضعین بیلـگوله‌و عرض وطـول ...ثره‌لری وبونلرنی تعیین. ارتفاع قطبنی بیلـگیله‌و یرنك

حقیقی شکل وزورلغن بیلگوله‌و. کرهٔ مصطعه، جغرافیه خریطه‌لری . . . الخ. یرنڭ محوری تیره‌سنده ئه‌یله‌نوون اثبات:
١ - قوه‌ٔعن المرکزیه بله‌ن، ٢ یرنڭ باصقلغی، ٣ - اجسام ساقطه‌نڭ شرققه قابا میلی (آوشووی) ٤ - فرق تجربه‌سی.
٥ - منطقهٔ حاره‌ده حرکت محوریه‌گه‌قارشی (یعنی شرقدن غربکه قابا) ایسکان دائمی جیللر.

قویاشنڭ کرهٔ سماده‌گی حرکت سطویه‌سی. منطقة البروج دائره‌سی وآنڭغی اشاره‌لر (علامتلر). قویاشنڭ محرکی، اعتدالین خطی، اجرام سماویه‌نڭ میل ومطالعی. نصف النهار دائره‌سینڭ اعتدال ربیعی نقطه‌سندن ئوتکان وقتن بیلگیله‌و. اجرام سماویه‌نڭ طول وعرض جغرافیسی. قویاشنڭ یرڭن یراقلغی.
قویاشنڭ بزگه کورنگان سطوی حرکتن ایضاح: یرنڭ قویاش تیره‌سنده ئه‌یله‌نووی وبونی معروف یرنیچه یول بله‌ن اثبات وایضاح یلنڭ دورت فصلی (مواسم اربعة). یراوسطله‌گی منطقه‌لر. فجر وشفق حادثه‌لری. وقتنی اولچه‌و - تقویم. اوج تورلی تقویم. یوم حقیقی، یوم نجومی، یوم وسطی. تعدیل زمان. تقویم - کالیندار تاریخی. ایسکی ویاڭا اصول.
قویاش وآنڭ تشکلات طبیعه‌سی. حرکت ظاهریه‌سی. محوری تیره‌سنده‌گی حرکتی. قویاشنڭ حرکت رجعیه‌سی. حجم وزورلغی. شوائب ونواتلر.

آی وآنینك یر تیره‌سنده ئه‌یله‌نووی. آینك صفحه‌لری. ضیای رمادی. مداره‌ریه‌نك شکل ووضعیتی. آینك ئوز محوری تیره‌سنده ئه‌یله‌نووی. شهر نجومی، شهر قمری. آینك تشکلات طبیعیه‌سی. تقویم قمری. آی وقویاش طوتلووی (خسوف وکسوف).

عالم شمس: سیاره‌لر وبونلرده بولغان حرکت‌لرنك تورلری. محرکلری. بطلمیوس وقوپرنیق سیستمه‌لری. سیاره‌لرنك قویاشدن یراقلقلری (Буде بوده قاعده‌سی). کپلر قانونی. سیاره‌لرنك قسقه‌چه‌غنه طبیعی حاللرین تیکشرو: عطارد، زهره، مریخ، مشتری، زحل، اورانوس ونپتون. سیاره‌لرنك طشقی کورنشی، حرکتی، حجم وزوراقلری هم‌ده تشکلات طبیعیه‌لری. قویرقلی یولدزلر. شهابلر واحجار سماویه وآنلرنك حاصل بولولری حقنده فرضیه‌لر. جاذبه عمومیه قانونی. ارض وسیاراتنك کتله وکثافتین تعیین ایتو. مدوجزر حادثه‌لری.

تاریخ

برنچی صنف (۲ ساعت): مختصر صورتده تورك وتاتار تاریخی

ایکنچی صنف (۲ ساعت): روسیه تاریخی

اوچنچی صنف (۲ ساعت): تاریخ عمومیدن: قرون اولی

دورتنچی صنف (۲ساعت): تاریخ عمومیدن: قرون وسطی

بیشنچی صنف (٢ ساعت): تاریخ عمومیدن: قرون اخیره وعصر حاضر.
آلتنچی صنف (٢ ساعت): تدقیق ومحاکمه صورتیله تفصیللی تورک وتاتار تاریخی.

جغرافیا

برنچی صنف (٢ ساعت)

آفسترالیا، آفریقا، آزیا وآمریقا قطعه‌لرینه طبیعی، سیاسی وه‌تنوغرافی یاقدن قاراش، وضعیت، حدود ومساحه‌لری. اویصو وقالقو یرلر وتاولرنڭ وعموما سطحنڭ یاصالشی. مشهور نهر وکوللر. اقلیم. مملکتلرده‌گی مهم وتورلی بایلقلر: نباتی، حیوانی ومعدنی بایلقلر. خلقنڭ مقدار وطغزلغی؛ خلقنڭ نسل، نسب ودین یاغندن بولنووی. شوشی دورت قطعه‌ده بولغان مملکتلرنی قسقچه وعمومی بر روشده تیکشرو، شونڭ بله‌ن برگه روسیه‌گه کورشی هم ده مسلمانلر ئوچون اهمیتی بولغان مملکتلر (یاپون، قطای، تورکیه وعربستان، هندستان، افغانستان، ایران، مصر، جماهیر متفقه، برازیلیه) بله‌ن یاخشوق مفصل بر روشده تانشو: حدودلری، یرلرینڭ اوستی، نهرلر، کوللر، اقلیم؛ اهالی وآنڭ هنر وصناعتی؛ شونڭ بله‌ن برگه سودا، هنر وصناعت یاغندن مهم بولغان بعض نهرلر. قطای مملکتینڭ توب کیسه‌کلری، جماهیر متفقه‌ده‌گی واق جمهوریتلرنڭ (Штаты)

مشهورلرن ذکر ایتوب کیتو. قسقه‌چه‌غه‌ده بر ره‌وشده یاوروپا مملکتلرینینگ مستملکه‌لری کورسه‌تلوب کیتو (یاوروپا جغرافیه‌سی اوقلغان وقت بو مستملکه‌لر تفصیللی ره‌وشده تیکشرله‌چک). حکومتلرنی تیکشرگان وقت بیگره‌که شرائط جغرافی‌نینگ خلقنینگ طبیعت وحیاتده تأثیری مسئله‌سیده وآنلرنینگ اداره‌لری مستقله، مشروطه ویا جمهوریه‌می ایکانلگیده اهمیت بیریلور. آزیا، آفریقا، آمریقا وآفسترالیانینگ خریطه‌لرن رسم ایتو.

ایکنچی صنف (۲ ساعت)

یاوروپانی طبیعی، سیاسی واتنوغرافی جهتلردن تیکشرو:

وضعیت، مسافه، حدود. یاوروپانینگ نصف کرهٔ ارضده‌غی وضعیتی. نیمس دینگیزی هم اورتا دینگیزنینگ اهمیتی. یاوروپا سطحینینگ یاصالشی: عمومی تیکزلک، طاو ویاصی یرلرنینگ هر برسنده بولغان خصوصیتلر. یلغه، نهر وکوللر. یاوروپاده‌نهرلر- نینگ وضعیتلرنده بولغان خصوصیت وآرتقالر. نهرلرنینگ صنعی ره‌وشده بربرسی‌ایلن توتاشولری. - یاصاماصو یوللری. اقلیم. اقلیمنینگ معتدل بولوینینگ سببلری. غربدن شرقغه تابا کیتگان صاین اقلیمنینگ آلماشووی. اوسملک طبقه‌لری: تورلی طبقه‌ده‌غی اوسملکلر. اهالی: مقدارلری، طغزلغی، جنسلری ودینلری. غربی یاوروپاده‌غی مملکتلر: وضعیت، حدود ومسافه‌لری، یرلرینینگ

یاصالشی، صولری، اقلیم هم طوفراق (Почва-)؛ خلقینینگ مقدار
وطغزلغی، تورلری ودینلری. حکومت اداره‌لری‌نینگ ره‌وشی
(باخشی توشه‌ریلوب)؛ مدنیت هنر وصناعتلری. مشهور شهر-
لری. روسیه اوچون اهمیتی زور بولغان حکومتلر بله‌ن
تانیشده تفصیللی ره‌وشده‌رک تانشوب کیتو. یاوروپای عثمانی،
پروسیه هم آوستریه وینگریه دولتلرینینگ مشهورروک ولایت
وغوبیرنالری. گیرمانیه‌نی تشکیل ایتکان واق حکومتلردن: قرا-
للق، زورراق دوقه‌لاق هم شهرلر تیکشرلو. مملکتلرنی تیکشرگان
وقت آنلرنینگ مشهورروک مستملکه‌لری‌ده تیکشرلوب اوتله.

اوچنچی صنف (۲ ساعت)

روسیه دولتی:

وضعیت، حدود ومسافه. روسیه‌نی مساحهٔ سطحیه ایلنگ بیوک
دولتلر بله‌ن مقایسه چاغشترو. روسیه‌نینگ حدودلرنده بولغان
فاصه‌لر. روسیه‌نی صوغارا تورغان دینگیزلر وآلارنینگ اهمیت
وفاصه‌لری.

آوروپای روسی صحرالرینینگ چیتلرنده‌گی تاولر: فینلاندیه،
اورال، قافقاز وتاوریدا تاولری. یاوروپای روسیه‌گی قالقو
یرلر: اورتا روسیه هم وولغه تیره‌سی قالقو یرلری:
Тиманск. гряда сѣверные увалы. غرب هم جنوب غربیده
بولغان قالقو یرلر، دانیس صرتی. آوروپای روسیه‌ده بولغان

اویصو یرلر: شمال سوزه‌کلیکلری، بالطیق بویلری...، قامبا
دیگیز هم خزر تیره‌سنداگی صحرا ودالالر، مرکزده‌گی هم جنوب
غربیداگی تیگزلک ودالالر؛ وولغه آرتی بویلری.

نهر حوضلرینینگ جهت وزورلغی: یلغه، نهر وکوللر. غربی
یاوروپاده‌غی نهرلر بلن روسیه‌ده‌گی نهرلر آراسیداغی آیرما.
یاهماصو یوللری... (قانالار... الخ). یاوروپای روسیه‌نینگ اقلیمی:
عرض وطولغه قاراب اقلیمیننگ آلماشنووی. تورلی طبقه‌ده‌غی
ئوسملیکلر. روسیه‌ده اداره (قوه اجرائیه). روسیه‌نینگ اولگی
اداره‌سی. انقلاب تاریخی ایله طانشدرو. حاضرگی اداره‌سی.
روسیه خلقینینگ صانی، کثافتی - اهالی: جنسدن تقسیم ایتلووی،
عموما وهم ده اوطرغان اورنلریغه قاراب خلقنینگ صانی، کثافتی -
طغزلغی، خلقنینگ بیک طغز وبیک سیره‌ک اوطرغان یرلری.
خلقنی ملیت وقومیت یاغیدن تقسیم ایتو، تورلی قومنینگ اوطرغان
یرلری. دین هم طرز معیشت یاغیدن خلقده بولغان آیرمالر.
یاوروپای روسیه‌داگی ولایتلرنی مساحه‌چه (زورلغیچه) یا که تورکمله‌ب
تیکشرو: آنلرنینگ اورنلاری؛ خلقی وبیگره‌کده هنر وصناعتی
وشونینگ بلن برگه ولایتلرده‌گی سودا، صناعت وتاریخی یاقدن
اهمیتی زور بولغان شهرلر. ایدل بویی واورال بویینداگی طورا-
تورغان تورک وتاتار خلقیغه آیرم اهمیت بیرو؛ قافقاز: قافقازنینگ
اقلیم وطبیعتی؛ خلقی، هنر وصناعتی؛ مشهور ولایت واوبلاستلاری
وآثاردغی مشهور شهرلر.

سيبيريا: اقليم وطبيعتى، خلقى، هنر وصناعتى؛ ولايت واوبلاستلرى بلن برگه مشهور شهرلرى. توركستان: توزولشى، سطح ومساحه، حدود؛ صولر، طوفراق. طبيعت واقليم؛ خلقى. آنلرنڭ هنر وصناعت ياغندن ترقيلرى. مشهور شهر واوبلاستلرى. توركستاننڭ تورك وتاتار تاريخى ياغندن اهميتى.

Русскій языкъ.

Въ Усмановскомъ медрессе по русскому яз… проходится курсъ высшаго начальнаго училища въ слѣдующемъ порядкѣ: въ первыхъ двухъ подготовительныхъ классахъ, въ I и до второй половины учебнаго года во II основыхъ классахъ приходится курсъ начальнаго училища; со второй половины учебнаго года въ 2, 3, 4, 5 и 6 курса высшаго начальнаго училища.

روس تلى

مدرسهٔ عثمانيهده روس تلندن، دورت كلاسلى ويسشى ناچالنى اوچيليشچهلرنڭ پروغرامى اوتلورگه تيوشلى. يللرغه تقسيم ايتلووى اوشبو روشچهدر: مدرسهنڭ ايكى تحضيرى واساسى برنچى صنفلرنده هم ده اساسى ايكنچى صنفنڭ اولگى يارطى يلنده ناچالنى اوچيليشچه پروغرامى اوتله. اساسى ايكنچى صنفنڭ قالغان يارطى يلدن باشلاب ٣، ٤، ٥، ٦ نچى اساسى صنفلرده ويسشى ناچالنى اوچيليشچهنڭ پروغرامى اوتلهدر.

مدرسەنڭ برنچی صنفینه کرو ئوچون

مدرسه حضورنده‌غی تحضیری صنفنی تمام ایتەرگه یاکەده توبەندەگی فنلردن امتحان بیررگه تیوش:

دین‌دن: اعتقاد، نماز، روزه، زکات، حج. قرآن کریمنی تجوید ایله اوقی بلو، تاریخ اسلامدن اجمالی معلومات.

عربچەدن: یەڭل عربی عبارەلرنی درست اوقی بلو و آڭلاو. صرفنی مکمل، نحونی جملەلرنڭ توزلشن، اعراب و بناء بحثلرن بلو.

آناتلندن: درست و یەڭل اوقو. درست املا. آنصات موضوعلرده انشاء یازا آلو. قصەچه صرف ونحو.

روس تلندن: ناچالنوی اوچیلیشچەنڭ ایککی یللی قدر معلومات.

حسابدن: دورت عمل هم اعداد مرکبەنی قیون مسئلەلرنی حل ایتەرلک درجەده بلو.

جغرافیەدن: روسیه جغرافیاسی و مجمل صورتده بیش قطعه.

علم اشیاءدن: صو، هوا، یر.

مدرسەنڭ باشقه بر صنفینه کررگه تلەگان افندیلر، شول صنفنڭ توبەندەگی صنفلرنڭ درسلرندن امتحان بیررگه تیوش.

مدرسه‌نك مادی جهتینی تأمین ایتوچی افندیلر.

مدرسه‌نك مادی جهتی صدرالدین نذیروف، صابرجان شمغولوف، قطلوغ محمد آلکین، سلیم‌گرای جانتورین افندیلر وبرادران کریمفلر طرفیدن تأمین ایتلمشدر.

مدرسه‌نك علمی جهتن اصلاح ایتوچیلر.

بوخاریه‌ده اسملری مذکور افندیلر، اوفاده یاخشی اساسلی ومکمل پروغراملی بر دینی مدرسه میدانغه کیترو مقصدیله، برنچی محله حضورنده‌غی مدرسهٔ عثمانیه‌نی باشدن آیاق اصلاح ایتوگه قرار بیردیلر. ۱۹۱۵نچی ییلنك آوغوست آیینده اوشبو غایهٔ امل بولغان مدرسه‌گه مفصل پروغرام ونظامنامه توزو اشن؛ آخوند جهانگیر آبزگیلدین، ذاکر القادری، عبدالله شناسی، احمدزکی ولیدی افندیلرگه طابشردیلر. هم ده آنلرغه مدرسهٔ عثمانیه‌ده درس اوقوتوده حواله قیلدیلر. آنلر ۱۹۱۵ - ۱۶ اوقو ییلنده مدرسهٔ عثمانیه‌ده درس اوقتو ایله برابر، پروغرام ونظامنامه توزودیلر؛ یاڭا پروغرامغه موافق ایتوب درسلکلر

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

یازا باردیلر. بو افندیلر یاننده مدرسه‌ده درس اوقوغه یده برنیچه مقتدر ذات قوشلدی. ۱۷ - ۱۹۱٦ اوقو یلنده اوشبو هیئت طرفندن ترتیب ایتلگان یا ڭا پروغرام ونظامنامه تطبیق ایتلدی. حاضر مدرسه‌نڭ پروغرامی نشر ایتله‌مودن صوڭ نظامنامه ایله تحضیری قسمنڭ پروغرامی ده نشر ایتله‌چك. مملکتده‌گی یا ڭا انقلاب مناسبتیله، تاریخ پروغرامنده بایتاق توزگارشلر یاصاو ایجاب ایتکانلکدن، آنڭ تفصیلاتی بو طبعگه کرتلمه‌دی. بو پروغرام ترتیب ایتلگانده باشقه مملکتلارنڭ دینی مدرسه‌لری‌ده کوز آلنغان طوتلوب، نق تفتیش وتدقیق یاصالغانلقدن، باشقه دینی مدرسه‌لرمز توچون‌ده بلکه رهبر بولا آلور امیدنده‌مز.

«مدرسه اداره‌سی»

مدرسه نڭ آدریسی

г. Уфа Воскресенская ул. № 35 Медрессе Усманія

B.A.S.S.R.
Qilmi Kөtepxanә
№
Научная библиотека
БАССР

مدرسه‌نڭ آدرسی:

Уфа, Воскресенская ул. № 35
медрессе „Усманія.“